MURAT YAYINLARI

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI (Ünite Özetleri 1- 4)

Ünite-1

SOSYAL DÜZEN KURALLARI VE HUKUK

İnsan, yaşamını sürdürdüğü çevrede diğer insanlarla ve kurumlarla birçok ilişkiye girer. Bu ilişkiler sosyal ilişki olarak adlandırılmaktadır. Bu sosyal ilişkilerin tâbi olduğu düzen ise, sosyal düzen olarak ifade edilmektedir. Genel kabul gören bir yaklaşıma göre sosyal düzen kuralları; din kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları ve hukuk kuralları şeklinde sınıflandırılmaktadır.

İnsan toplum denilen sosyal çevre içinde yaşamaktadır. İnsan yaşamını sürdürdüğü bu çevrede diğer insanlarla ve kurumlarla birçok ilişkiye girer; bu ilişkiler ***sosyal ilişki*** olarak adlandırılmaktadır.

Sosyal ilişkiler her ne kadar birtakım çatışmalar içerse de belli bir düzen içinde yürümektedir. Sosyal ilişkilerin tabi olduğu bu düzen **sosyal düzen** olarak ifade edilmektedir.

Sosyal düzen içinde yaşayan insanların ödevleri, hak ve yetkilerini düzenleyen kurallara sosyal düzen kuralları denilmektedir.

Sosyal düzen kurallarının özellikleri şunlardır:
• Genel nitelik taşır yani ayrımsız herkese uygulanır.
• Süreklidir yani bu kurallar çok uzun zamandır ve aralıksız bir biçimde uygulanmaktadır.
• Bunlar yaptırımlı kurallardır.

Sosyal düzen kuralları zaman içinde değişim gösterebilirler., hatta bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye dahi farklılaşabilirler.

Bir sosyal düzen kuralının zamanla ortadan kalkması da söz konusu olabilir. Öte yandan, bir davranış aynı zamanda birden çok sosyal düzen kuralını ihlal edebilir. Örneğin aynı olay hem ahlak,hem din ve hem de hukuk kurallarına aykırı olabilir.Hırsızlık, adam öldürme gibi.

SOSYAL DÜZEN KURALLARININ TÜRLERİ
Genel kabul gören bir yaklaşıma göre sosyal düzen kuralları şunlardır:

- Din kuralları
- Ahlak kuralları
- Görgü kuralları
- Hukuk kuralları

Din Kuralları

İlkel toplumlarda kuralları koyan ya da oluşturanlar genellikle din adamlarıdır.Dinsel kuralların etkin olduğu toplumlarda hukuk kuralları teokratik temellere dayanmaktadır.

Din kuralları Tanrı ile insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, Tanrı'nın emir ve yasaklarını içeren kurallar bütünüdür. Din, evreni yaratan ve yöneten ilahi bir varlığa yani Tanrı'ya inanmayı ve ona ibadeti emreder. Kutsal kitaplarda düzenlenen bu ilişkinin bir boyutu uhrevi yani kişi ile Tanrı ve öbür dünya ilişkileridir. Kutsal kitapların getirdiği kurallar uhrevi olanlar yanında aynı zamanda sosyal yaşamı da düzenlemekte ve bu durumda din kuralları hukuk kuralı niteliğine bürünmektedir

Din kurallarının değişmezliği ve dogmatikliği din kurallarının toplumsal yaşamın gerisinde kalmasına yol açabilmektedir. Din kuralları Tanrı buyruğu olduğu için dogmatik ve statiktir. Din kurallarına uyulmadığı takdirde kişinin günah işleyeceği, Tanrı tarafından cezalandırılacağına inanılır.

Laikleşme hareketi (özellikle Avrupa'da yaşanan Reform hareketi) saf din kurallarının toplumsal yaşamdaki etkisini azaltmıştır.Din kurallarına uymayanlar, günahkâr sayılma, toplum dışına itilme gibi manevi yaptırımlarla karşılaşırlar.Laik toplumlarda din kuralına uymamanın sadece manevi yaptırımı bulunmaktadır.

Ahlak Kuralları

Değerler sistemi içinde, insan davranışları hakkında "doğru" ya da "yanlış" bulma açısından yapılan değerlendirmelerin bütünü, toplumsal bir kurum olarak ahlakı oluşturmaktadır.
Ahlak kuralları iyilik-kötülük, doğruluk-yanlışlık gibi çeşitli konulardaki değer yargılarıdır.

Murat yayınları Ücretsiz Ekidir

Ahlak kurallarının iki yönü bulunmaktadır:

- ✓ ***Nesnel (objektif, sosyal)*** Ahlak insanın diğer bireylere karşı olan ödevleri ile ilgilidir.
- ✓ ***Öznel (subjektif)*** Ahlak kişinin kendi şahsı ve iç dünyasına karşı ödevlerini ifade etmektedir.

Örneğin başkaları hakkında kötü düşünmemek, yalan söylememek subjektif ahlaka ilişkinken;fakirlere yardım etmek, verilen sözü tutmak objektif ahlakla yakından ilgilidir.

Ahlak zamana, yere, topluma göre değişir.
Ahlak kurallarına uymama halinde karşılaşılan yaptırımlar manevidir.
Ahlak kurallarını ihlal edenlere toplumca ayıplanma, toplum dışına itilme gibi manevi yaptırımlar uygulanır. Buna karşılık bir ahlak kuralı hukuk tarafından benimsenmişse o ahlak kuralına uymamak aynı zamanda hukuk kuralının da ihlali anlamına geleceği için maddi yaptırım söz konusu olabilir.

Hukuk kuralları ahlak kurallarına göre daha dar bir alanı kapsar. Zira ahlak kuralları subjektif ve objektif kurallarla hem toplumsal hem de kişisel değer yargılarını içerirken; hukuk kuralları sadece toplumsal olan, dışa yansıyan davranışlarla ilgilenir.
Ahlak kurallarına uymamanın yaptırımı manevi iken hukuk kurallarına uyulmadığı takdirde maddi yaptırımla karşılaşılır.
Ahlak kuralları kişilere yükümlülükler getirirken hukuk kuralları hem yükümlülük hem de yetki verebilir.

Görgü (Nezaket) Kuralları

Toplumsal düzen, gündelik ilişkilerde bazı davranış kalıplarına uyulmasını gerektirir. Ahlak kurallarından farklı olan bu kurallar, görgü kuralları olarak adlandırılmaktadır. Bu kurallar tavırlar, yöntemler ve hareket biçimlerinden oluşur. Başkası konuşurken dinlemek, el öpmek, kibarca yemek yemek, selam vermek veya misafir ağırlamak bu kurallara örnek gösterilebilir. Görgü kuralları bazen hukuksallaşabilir, askerde selam vermek bu duruma örnek gösterilebilir. Görgü kuralları bölgesel ve yöresel olabilir. Belli bir bölgede kendine özgü görgü kuralları ile karşılaşılabilir. Görgü kuralları yazılı değildir, aktarılarak günümüze ulaşmıştır. Görgü kurallarına uymayanlar görgüsüz, kaba veya saygısız olarak nitelendirilir. Bu anlamda görgü kurallarına uymamanın yaptırımı manevidir.

Hukuk Kuralları

Hukuk kuralları en önemli sosyal kurallardır. Hukuk kuralları kişilerin dışa yansıyan ilişkilerini düzenlediği gibi toplum yaşamını düzenlemek, huzuru ve barışı sağlamak, dayanışmayı gerçekleştirmek gibi fonksiyonları yerine getirir.

Hukuk kurallarının temel özellikleri:

- Genel olması
- Soyut olması
- Emir vermesi
- Yaptırım içermesi

Hukuk kurallarını diğerlerinden ayıran en önemli özellik yaptırımının maddi olmasıdır.
Hukuk kurallarına uymama hâlinde kişiye maddi yaptırım uygulanır, kamu gücü devreye girerek kuralı ihlal eden kimseye zor kullanır ve kuralın gereğini yerine getirir. Hukuk kurallarının diğer sosyal düzen kurallarından farkı, bu kuralların devletin zorlayıcı gücüyle desteklenmiş olmasıdır.Hukuk kuralları toplum hayatında kişilerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması kamu gücüyle yani maddi yaptırımla desteklenmiş sosyal kurallardır.

Hukukla ilgili olarak yapılan tanımlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde hukuk kurallarının;

- Kişilerin dışa yansıyan davranışlarını düzenlediği,
- Toplumdaki egemen güç, yani üstün siyasal iktidar tarafından belirlendiği,
- Genel olarak kişiler arasındaki ilişkileri düzenlediği,
- Örgütlü siyasal mekanizma aracılığı ile gerçekleştiği,
- Maddi yaptırım içerdiği,
- Toplumsal barışı, hukuk güvenliğini ve adaleti sağladığı görülür.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

Hukuk kuralları, belirli bir toplumsal-kültürel çevre içinde şekillense de bu kuralları yapan irade, siyasal iktidarın / devletin iradesidir; ayrıca, diğer sosyal düzen kurallarından farklı olarak, hukuk kurallarına uyulmaması hâlinde devlet (kamu) gücüyle desteklenen maddi yaptırımla karşılaşılır. Bu yaptırım, kuralın konusuna göre çeşitli biçimlerde olabilmektedir. Örneğin;

Bir alacaklının borcunun ödenmemesi hâlinde icra yoluyla söz konusu borcu ödemeye veya bir vergi borcunu vergi dairesine ödemeye mecbur edilmek,

Rutin fennî muayenesi yapılmamış bir aracın trafik polisi tarafından trafikten men edilmesi işlemine maruz kalmak

Bir suçun işlenmesi hâlinde mahkeme kararıyla hürriyetten yoksun bırakılmak gibi.

Hukuk kuralları, diğer sosyal düzen kurallarından tamamen bağımsız değildir. Tüm sosyal kurallar hemen hemen aynı konuları, yani sosyal hayatı düzenler. Bazı değerler hem hukuk, hem ahlak, hem de din kuralı hâline gelmiş olabilir.

HUKUK KURALLARININ SOSYAL DÜZEN KURALLARI İÇİNDEKİ YERİ

Hukuk Kurallarının Ögeleri ve Özellikleri
Her hukuk kuralının 3 ögesi bulunur:
• Konu
• İrade (emir)
• Yaptırım

Konu, kanun koyucunun sosyal yaşama ilişkin bakış açısını da yansıtır. Hukuk kuralının konusu kişilerin dışarıya yansıyan ilişkileri; eylem ve işlemleridir.

İrade (emir), kanun koyucunun yapılmasını uygun bulduğu ya da yasakladığı davranışa ilişkin iradesini ifade eder. Hukuk kuralıyla kanun koyucu açıkça ya da üstü kapalı olarak bir şeyi yasaklar ya da serbest bırakır.
Her hukuk kuralında bir yaptırım bulunur. Hukukta yaptırım maddi nitelik taşır. Bu yaptırım, ceza,cebri icra, tazminat, geçersizlik ya da iptal olabilir.

Örneğin;
Türk Borçlar Kanunu'nun 49. Maddesine göre;
"Kusurlu veya hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren bu zararı gidermekle yükümlüdür."

Konu: Başkasına kusurlu veya hukuka aykırı fiille verilen zararlar.
İrade(emir): Kişilerin bu tür zararları vermemeleri.
Yaptırım: Bu tür zararları verenlerin zararı gidermeleri yani tazmin etmeleri; kısacası tazminat.
Hukuk kuralları;
• Genel
• Soyut
• Sürekli
• Yaptırıma bağlı kurallardır.

Hukuk kuralları soyuttur; somut ve tek bir olay için hazırlanmamıştır. Aynı nitelikteki toplumsal olaylar için geçerlilik taşımaktadır. Bu nedenle, düzenlediği tüm olaylara uygulanabilecek niteliktedir.
Hukuk kuralları genel niteliktedir. Aynı durumda bulunan tüm kişileri ve aynı vasıftaki tüm olayları kapsamaktadır.
Hukuk kuralları yürürlükten kaldırılmadıkları sürece, sürekli olarak uygulanmaktadır. Bu anlamda hukuk kuralları geçici değil uygulandığı zaman dilimi içinde süreklidir.

Hukuk kuralları bağlayıcıdır; bu bağlayıcılığa aykırı hareket edilmesi halinde maddi yaptırım ortaya çıkmaktadır.

Hukuk ve Adalet
Hukuk sisteminin nihai amacı adaleti gerçekleştirmektir.Hukuk devleti demek, adaleti sağlayan devlet demektir. Adalet; ahlaka dayanan, herkese hakkı olanı veren, bireylere hürriyet ve eşitlik sağlayan, insan haklarına saygılı ve insanları mutlu eden erdem ve iradedir.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

Aristo adaleti 2'ye ayırmaktadır:

Denkleştirici Adalet	Dağıtıcı Adalet
İnsanların şahsi ve özel durumlarına bakılmaksızın aynı işleme tabi tutulmasıdır. Mutlak, aritmetik bir eşitliği ifade eder. Örneğin; Devletin herkese eşit oranda yardım yapması Devletin herkesten eşit oranda vergi alması	Değerlerin dağıtılmasında, herkesin Yeteneğine ve toplumdaki durumuna göre pay almasıdır. Örneğin; Devletin engelli ve hastalara diğerlerine göre daha fazla yardım yapması Devletin kazanca göre vergi alması

HUKUKTA YAPTIRIM

Yaptırım Kavramı ve Tarihçesi

Sosyal kurallara uyulmadığı takdirde karşılaşılan tepkiye yaptırım denir. Hukukta yaptırım, özü itibariyle cebir ve ceza unsurlarını içerir; hukuk kuralının yürürlüğü, yaptırım olmaksızın sağlanamaz.
Yaptırımın tarihçesi incelendiğinde ilk aşamanın "kişisel öç" olduğu görülür. "Sana zarar verene sen de zarar ver" ifadesiyle açıklanabilecek kişisel öç anlayışı terk edilmiştir. İkinci aşamada, "kısas" uygulamaları dikkati çekmektedir. "Göze göz dişe diş" şeklinde ifade edilebilecek kısas uygulamalarının yarattığı sakıncalar toplumları başka yaptırımlar aramaya yöneltmiştir. Kısas uygulamalarının sakıncalarını bertaraf etmek için ise "uzlaşma ve hakeme başvurma" gibi yöntemler benimsenmiştir. Modern hukuk sistemlerinin ortaya çıkışıyla yaptırım uygulama yetkisi devletin tekeline geçmiştir. Böylece yaptırım kamusallaşarak bugünkü niteliğini almıştır.

Hukukta Yaptırım Türleri

Hukuki yaptırımlar 5 kategoride incelenebilir:
• Ceza
• Cebri icra
• Tazminat
• Geçersizlik
• İptal
Tek bir hukuka aykırı eylemden birden fazla yaptırım türü aynı anda ortaya çıkabilir.

1. Ceza

Suçun işlenmesi önlemek, suç işlenmesiyle bozulan toplumsal düzeni kurmak ve suçluyu ıslah etmek amacıyla ceza yaptırımına başvurulmaktadır.
Suçun karşılığı olan ceza, birçok toplumda temel yaptırım olarak kabul edilir.
Türk Ceza Kanunu'na göre cezalar 2'ye ayrılır:

Hapis cezası	Adli para cezası
Ağırlaştırılmış müebbet hapis Müebbet hapis Süreli hapis	Belli bir miktar paranın hükümlü tarafından hazineye ödenmesidir

Türk Ceza Kanunu ayrıca cezalara ek olarak hükümlülerin belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılabileceğini de belirtmektedir.
Ceza Kanunu'nda düzenlenen cezalar yanında bir de belirli bir topluluğa dahil olma sonucu, o topluluğun düzenine uyma yükümlülüğünü getiren disiplin hukuku cezaları vardır. Disiplin cezaları:
• Uyarma
• Kınama
• Aylıktan kesme
• Geçici uzaklaştırma
• İhraç vb.
Disiplin cezaları ancak belli statülerde bulunan kişilere uygulanabilen yaptırım olması sebebiyle genel cezalardan ayrılır.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

2. Cebri İcra
Bir borç ilişkisinde borcunu kendi rızasıyla yerine getirmeyen borçlunun devlet gücü aracılığıyla bu borcunu yerine getirmesini sağlayan bir yaptırımdır. Örneğin;
Süresi dolmasına rağmen oturduğu taşınmazı tahliye etmeyen bir kiracının tahliyesinde
Boşanma davasının sonucu velayeti anneye bırakılan çocuğu teslim etmeyen babanın durumunda
Borçlandığı parayı süresi içinde ve kendisine yapılan uyarıya (ihtara) rağmen hala ödemeyen borçluya karşı da cebri icraya gidilebilir.

Yaptırımın uygulanmasında temelde icra daireleri görevlidir. Hak sahibi öncelikle icra dairesine başvurarak borçlunun yükümlülüğünü yerine getirmesini isteyecektir.

Alacaklının elinde bir mahkeme kararı varsa ilamlı icra; para ve teminat alacağına yönelik bir kambiyo senedi varsa ilamsız icra talep edilir. Bunun üzerine icra dairesi önce bir ihtarda bulunacak (ödeme emri, tahliye emri); borçlu hala borcunu yerine getirmemişse icra dairesi hakkı zorla yerine getirecektir.

3. Tazminat
Bir kimsenin hukuka aykırılık oluşturan kusurlu bir davranışı sonucu başkasına verdiği zararın o kişiye ödettirilmesidir.
Tazminata konu zarar maddi ya da manevi olabilir.

Maddi Tazminat	**Manevi tazminat**
Zarar gören kimsenin mal varlığında iradesi dışında meydana gelen eksilmenin zarar veren tarafından aynen ya da nakden giderilmesidir. Aynen tazminde zarar görenin malvarlığının para ya da para dışındaki şeylerle önceki hale getirilmesi amaçlanır. Ör: kırılan sandalyenin onarılması Nakden tazminde ise, zarardan sonraki durumla önceki durum arasındaki fark parayla karşılanmaya çalışılır. Ör: sandalyenin tamir masrafının ödenmesi	Genel olarak iki halde ödenir; Bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda zarar görene Ağır bedensel zarar veya ölüm halinde ise zarar gören ya da ölenin yakınlarına hakimin uygun göreceği bir miktar para manevi tazminat adı altında ödenir. Bunun dışında, kişilik değerlerinde iradesi dışında meydana gelen eksilme sebebiyle çekilen üzüntü, elem ve kederin dindirilmesi ve telafi amacıyla manevi tazminat olarak bir miktar para ödenebilir. Manevi zarar paradan başka yollarla da giderilebilir. Özür dileme, mahkeme kararının ilanı veya kınama yazısı yayımlanması manevi zararın giderilmesine yönelik yaptırım türleridir.

Tazminat bir haksız fiilden doğabileceği gibi sözleşmeye aykırı davranıştan da ortaya çıkabilir. Örneğin, bir tartışma sonucu başkasını yaralayan kimsenin verdiği zararın tazminine haksız fiil sebep olmuş iken yapılan anlaşmaya rağmen taahhüt ettiği malı zamanında teslim edemeyen ve zarara yol açan kimsenin tazminat yükümlülüğüne sözleşmeden doğan sorumluluğu yol açmıştır.

Zarar veren kimse zararını kendiliğinden tazmin etmezse bu kimse aleyhine cebri icra yaptırımı da uygulanabilecektir.

4. Geçersizlik
Hukuka aykırı bir şekilde yapılan işleme uygulanan yaptırım geçersizlik yani hükümsüzlüktür.
Bir işlemin kanunun aradığı koşullara uyulmadan yapılması onun geçersizliği sonucunu doğurur.
Özel hukukta görülen geçersizlik yaptırımının türleri şunlardır:
• Yokluk
• Butlan (mutlak, kısmi ve nispi butlan)
• Tek taraflı bağlamazlık
• İleri sürülmezlik

a. Yokluk
Hukuki işlem kanunun öngördüğü kurucu unsurlardan en az birine uyulmadan yapıldığı için hiç oluşmamış sayılır. Bu tür hukuki işlemler, hukuk düzeninde varlık kazanmamaktadırlar.
Örneğin; evlendirme memuru önünde yapılmamış evlenme işlemi, yani dini nikah yok hükmündedir. Hukuk düzeninde hiçbir anlam ifade etmemektedir.

Murat Yayınları Ücretsiz Örnektir

b. Mutlak Butlan (Kesin Hükümsüzlük)
Kanunun öngördüğü kurucu unsurlara sahip olan ancak kanunun emredici hükümlerine aykırı olarak yapılan hukuki işlemler aleyhine uygulanan yaptırımdır.

Hukuki işlemin mutlak butlan ile geçersizliğine yol açan sebepler arasında aşağıdakiler sayılabilir ;
• İşlemi yapan tarafların hukuki işlem ehliyetine sahip olmaması
• İşlemin konusunun ahlaka, adaba, kamu düzenine veya kanunun emredici hükümlerine aykırı bulunması
• İşlemin konusunun imkansız olması
• İşlemin geçerlilik koşulu olan şekle uygun yapılmaması
• İşlemin muvazaalı olması

Sonuçları birbirine çok benzemekle birlikte, yokluk yaptırımına tabi bir hukuki işlem hiç doğmamış kabul edilirken mutlak butlanda işlem doğmuş ama geçersiz sayılmıştır.
Yok işlem hiç doğmamış, mutlak butlanla batıl işlem ise ölü doğmuş bir işlemdir.
Mutlak butlan herkesçe ileri sürülebilir.
Mutlak butlan iddiaları zamanaşımına uğramaz.
Mutlak butlan halini hakim kendiliğinden dikkate alır.
Sebep ortadan kalksa bile mutlak butlan yaptırımına tabi işlem geçerli hale gelmez.
Taraflar anlaşarak mutlak butlanla batıl işlemi geçerli hale getiremezler.

c. Nispi Butlan (Göreceli hükümsüzlük- İptal edilebilirlik)
Kanunun öngördüğü unsurlara sahip olan ve kanunun emredici hükümlerine aykırı olmayan bir işlemin, o işlemi oluşturan iradelerden birindeki sakatlık sebebiyle geçersiz sayılmasıdır.
Mutlak butlanın tersine nisbi butlanda işlem, iradesi sakatlanan kimsenin bunu ileri sürüp ispatlamasına kadar geçerlidir. Ancak iradenin sakatlandığının ortaya çıkmasıyla işlem geçersiz hale gelir. Eğer iradesi sakatlanan kimse buna rağmen sakatlığı ileri sürmezse işlem geçerli bir işlem kabul edilir.

Başlıca nisbi butlan sebepleri şunlardır:
• Yanılma
• Aldatma
• Korkutma (ikrah)

Örneğin; aldatma ile bir işlemi yapan kimse aldatmaya maruz kaldığını iddia eder ve ispatlarsa işlem baştan itibaren geçersiz kılınır. Bir kimse aldatmaya maruz kaldığını bilmesine rağmen herhangi bir işlem yapmaz ise işlem geçerli bir işlem gibi değerlendirilir.

d. Kısmi Butlan
Hukuki işlemin tamamı değil bir kısmının geçersizliği söz konusudur.
Borçlar Kanunu'na göre, sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının geçersizliği sözleşmenin bütününün geçersizliğine yol açmayıp, sadece o hükümlerin (o kısmın) geçersizliğine yol açar.

e. Tek Taraflı Bağlamazlık (Eksiklik)
Kurucu unsurları ve geçerlilik gerekleri mevcut olan ve bu yüzden geçerli sayılan bir işlemin, hukuki sonuçlarını doğurması için tamamlayıcı bir dış olgunun sonradan gerçekleşmesine bağlanmasıdır.
Burada, eksik olan işlemin tamamlanması aranır.
Eksikliğin tamamlanması ile işlem baştan itibaren geçerli hale gelir.
Örneğin, ayırt etme gücüne sahip bir küçüğün velisinin izni olmadan yaptığı sözleşme tek taraflı bağlamazlık yaptırımına tabidir. Sözleşme küçüğü bağlamaz ama diğer tarafı bağlar. Velisinin onayı (icazeti) ile sözleşmenin eksikliği tamamlanmış olur ve küçüğü de bağlar hale gelir. Veli onaylamazsa sözleşme baştan itibaren geçersiz olur.

5. İptal
Hukuk kurallarına aykırı bir biçimde yapılmış idari işlemlerin idari yargı organlarınca ortadan kaldırılması halinde iptal yaptırımı ortaya çıkar.
Anayasa'ya göre idarenin her türlü eylem ve işlemi yargı denetimine tabidir.
Eğer idare organlarının yaptığı işlemler yetki, şekil, sebep, konu veya amaç yönünden hukuk kurallarına aykırı ise bu işlemler aleyhine iptal davası açılarak işlemin iptali yoluna gidilebilir.

Murat Yayınları Ücretsiz Eklidir

ÜNİTE-2

HUKUKUN KAYNAKLARI VE UYGULANMASI

Hukukun kaynakları

- bilgi kaynakları,
- organsal kaynaklar
- biçimsel kaynaklar

Bilgi kaynakları, hukuk hakkında bilgi veren, hukuk hakkında bilgiye ulaşılmasını sağlayan kaynaklardır. Resmî Gazete, düsturlar, meclis tutanakları, hukuk kitapları, İnternet siteleri, bloglar, içtihat derlemeleri hep hukukun bilgi kaynaklarıdır. Organsal kaynaklar, hukuku yaratan organlara göre yapılan sınıflandırmadır. Bu ayırımda sosyal normu hukuk kuralı haline getiren organ esas alınır. TBMM kanunlar bakımından, Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri ise yönetmelikler bakımından yaratıcı kaynak niteliğindedir. Hukukun hangi biçimlerde ortaya çıktığını gösteren kaynaklar ise, hukukun biçimsel kaynaklarıdır. Bu ayırıma göre hukuk, gelenek hukuku, içtihat hukuku ve yazılı hukuk şeklinde üç biçimde ortaya çıkar. Bunlardan yazılı hukuk ve gelenek hukuku hukukun asıl kaynaklarını, içtihat hukuku ise yardımcı kaynağını oluşturur.

POZİTİF HUKUKUN KAYNAKLARI

Yazılı hukuk, Anayasa'nın yetkili kıldığı otoritelerce çıkarılan yazılı metinlerdir.
Kara Avrupası hukuk sisteminde yazılı hukuk kurallarının hiyerarşik bir yapı içinde olduğu, bu yapıda en üstte Anayasa'nın bulunduğu ve hiyerarşinin yukarıdaki kaynaklar itibarıyla aşağıya doğru indiği kabul edilmektedir.
Hiyerarşi astın üste uygunluğu anlamına geldiği için, normlar hiyerarşisi adı verilen bu yapılanmada sistem, hiyerarşinin bozulması hâlinde bunu düzeltir. Başka bir deyişle alttaki kurallar üsttekine aykırı olursa, siyasal veya yargısal yollarla bu uyumsuzluk giderilerek hiyerarşik yapı korunur.

NORMLAR HİYERARŞİSİ

1)Anayasa
2)Uluslararası sözleşme
3)Kanun
4) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
5) Yönetmelik

Anayasa

Anayasa, devletin temel yapısını, kişilerin hak ve ödevlerini, devlet organlarını ve bu organların işleyişini düzenleyen esas ve kurallar bütünüdür. Anayasa en genel, en soyut ve en güçlü hukuk kurallarından oluşur. Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamlarını; diğer kişi ve kuruluşları bağlar.
Türkiye'de bugüne kadar 1876, 1921, 1924, 1961 ve 1982 Anayasa'ları olmak üzere toplam beş Anayasa uygulanmıştır. Bugün yürürlükte olan Anayasa 7 Kasım 1982 tarihinde halk oylaması ile kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. 1982 Anayasası sonraki yıllarda geniş çaplı değişikliklere uğramıştır. 12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilen halk oylaması ile yapılan değişiklikle Anayasa'nın çeşitli maddeleri değiştirilmiştir. 21.01.2017 tarihinde 6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Anayasa'da önemli değişiklikler yapılmıştır.

Anayasa'lar devrim, hükûmet darbesi, savaş ve benzeri olağanüstü durumlarda ortaya çıkan asli kurucu iktidarlarca yapılır. Türk Anayasa Tarihi'ne bakıldığında her Anayasa'nın böyle bir oluşum sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Gerçekten, Türkiye'nin meşruti monarşiye geçmesiyle 1876 Anayasası; TBMM'nin kurulmasıyla 1921 Anayasası; Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla 1924 Anayasası; 1960 Darbesi'yle 1961 Anayasası ve 1980 Darbesi'yle 1982 Anayasası'nın ortaya çıktığı söylenebilir.

Anayasa'da değişiklik yapma iktidarı tali kurucu iktidara aittir. Tali kurucu iktidar asli kurucu iktidar gibi sınırsız yetkilere sahip olmadığı için Anayasa'ların sadece belli maddelerinde değişiklik yapabilirler.

Ülkemizde bugün yürürlükte olan 1982 Anayasası sert bir Anayasa'dır. Sert Anayasa demek diğer kanunlara göre daha güç koşulların yerine getirilmesiyle yani daha zor değiştirilebilen Anayasa demektir.

Anayasa'nın hangi süreçlerden geçilerek değiştirilebileceği 1982 Anayasası'nın 175. maddesinde olabildiğince ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Anayasa'nın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür. Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir. Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir. Meclisce üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır. Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halk oyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır. Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasa'nın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar. Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

Uluslararası Anlaşmalar

Uluslararası anlaşmalar, iki veya daha fazla devlet tarafından akdedilmiş olan ve TBMM'nin kabulünün ardından Cumhurbaşkanınca onaylanıp Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren bağlayıcı hukuk kurallarıdır.

Bir uluslararası anlaşmanın geçerlik ve bağlayıcılık kazanabilmesi TBMM'nin sözleşmenin onaylanmasını bir kanunla uygun bulmasına, Cumhurbaşkanının onayına ve Resmî Gazete'de yayınlamasına bağlıdır. Bu süreci geçen uluslararası anlaşmalar, kanun niteliğini taşır.

Bazı uluslararası anlaşmaların onaylanması için kanunla uygun bulunmasına gerek yoktur. Anayasa'nın 90'ıncı maddesinin ikinci fıkrasına göre ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmalar, devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hâllerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu anlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Anayasa'da 2004 yılında yapılan bir değişiklikle temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası anlaşma hükümleriyle kanunların aynı konudaki hükümleri arasında uyuşmazlık çıkması hâlinde uluslararası anlaşma hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.Uluslararası anlaşmalar, hukukun yazılı kaynaklarından biridir. Anayasa'nın 90. maddesi gereğince, usulüne uygun olarak yürülüğe girmiş ululararası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunulamayacağı gibi, Anayasa Mahkemesine de başvurulamaz.

Kanunlar

Kanun, yetkili organ tarafından yazılı olarak çıkarılan, kanun adını taşıyan, genel, sürekli ve soyut hukuk kuralıdır. Kanunu çıkarmaya yetkili organ ülkenin yönetim biçimine göre değişir. Ülkemizde olduğu gibi parlamenter sistemlerde bu organ meclistir. Yazılı hukukun uygulandığı ülkelerde, bu arada Türkiye'de de kanunlar *yazılı* olarak çıkarılırlar. Kanunların bir diğer özelliği başlıklarında mutlaka *"kanun"* ifadesinin bulunmasıdır. Kanunların *genel* olması demek aynı durumdaki bütün kimseleri, aynı vasıftaki tüm olayları kapsaması anlamına gelir. Kanunlar yürürlükten kaldırılmadıkları sürece *sürekli* bir biçimde uygulanırlar. Öte yandan kanunlar belirli bir durum ya da olayı değil, olması muhtemel *soyut* durumları düzenler; somut olay ortaya çıktığında soyut kural somut olaya uygulanır.

1982 Anayasası kanunların ne şekilde çıkarılacağını ayrıntılarıyla anlatmıştır. Kanun teklif etmeye milletvekilleri yetkilidir. Kanun tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa'da başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tam sayısının salt çoğunluğu ile aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir . Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasa'nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemez.

- ✓ Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

- ✓ Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir. Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

- ✓ Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tâbi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.
- ✓ Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

- ✓ Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar.

- ✓ Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılamaz . Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir.

Yönetmelikler

Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir . Yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Gelenek Hukuku (Örf-Adet Hukuku)

Hukukun yazılı olmayan ve asli nitelik taşıyan kaynağı gelenek hukukudur. Gelenek hukuku, yetkili bir organ tarafından bilerek istenerek konulmuş olan kurallar değil, toplumda kendiliğinden oluşan kurallardır.

Bir gelenek kuralının hukuk kuralı olarak kabul edilebilmesi için bazı koşullara ihtiyaç duyulur. Sürekli (genel olarak kabul edildiği gibi en az 40 yıl) olarak uygulanan, bağlayıcılığı ve zorunluluğu konusunda toplumda genel inanç bulunan; içeriği belli, akla uygun ve hukuka aykırı olmayan gelenekler devletçe de desteklenirse hukuk kuralı haline gelebilir. Örneğin; Anadolu'da yaygın olan ortakçılık veya yarıcılık gibi uygulamalar gelenek hukuku kuralı niteliği taşır. Bunun gibi ticaret yaşamındaki birçok gelenek de hukuk kuralı olarak kabul edilmektedir. Bunlara karşılık yine birçok yerde görülen imam nikâhı, kan davası gibi gelenekler yukarıdaki özellikleri taşımadıkları için hiç bir biçimde hukuk kuralı hâline gelemezler.

Özel hukuk alanında uygulama bulunan örf-adet hukuku, kamu hukuku alanında yer bulmamaktadır. Anayasa, idare, vergi veya ceza hukuku gibi bazı hukuk dalları nitelikleri itibarıyla geleneklerin hukuk kuralı olarak uygulanmasına imkân tanımaz.

İçtihat Hukuku

İçtihat kavramı, görüş ya da karar anlamına gelmektedir. Hukukun kaynağı olarak iki tür içtihattan söz edilebilir. Bunlar yargısal ve bilimsel içtihattır.*Bilimsel içtihat,* hukuk bilgilerinin hukuki konulardaki bilimsel görüş ve yaklaşımlarıdır. Hukuk alanında çalışan bilim adamları olanı inceler ancak olması gerekeni belirtir. Bilimsel içtihada uygulamada doktrin (öğreti) de denmektedir. Bilimsel içtihadın türleri şunlardır: Şerhler, sistematik eserler, monografi, makale, içtihat derlemesi ve monografilerden oluşur. Şerhlerde kanunlar madde madde açıklanır; zaman zaman bunlara yargı kararları da eklenir. Sistematik eserler, bilim adamlarınca, kanunların ya da hukuksal konuların belli bir sistematikle incelenmesidir. Monografilerde, bir tek müessese (kurum) ele alınır ve tüm detayları ile karşılaştırmalı olarak incelenir. Makaleler ise, bilimsel eserlerde yer alan kısa inceleme yazılarıdır. İçithat derlemeleri ve bibliyograflarlar da bilimsel içtihatlar arasında yer almaktadır. Yargısal içtihat ise mahkemelerin önlerine gelen uyuşmazlıklar ile ilgili olarak vermiş oldukları kararlardan oluşur.

HUKUK KURALLARININ TÜRLERİ

1. Emredici Hukuk Kuralları

Bu tür hukuk kurallarında, bütün hukuk kurallarında varlığı hissedilen emir unsuru baskındır. Bu tür hukuk kurallarının aksi kararlaştırılamaz; bunlarda genellikle emir kipi kullanılmaktadır.

Emredici hukuk kuralları yoğunlukla ceza kanunlarında görülür, ancak diğer kanunlarda da emredici kurallara rastlamak mümkündür.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekitir

Örnek vermek gerekirse:
• Aynı konutta birlikte yaşadığı kişilerden birine karşı kötü muamelede bulunan kimse 2 ay ila 1 yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılır
• Alacağın devrinin geçerliliği yazılı şekilde yapılmış olmasına bağlıdır
• Erkek veya kadın 17yaşını doldurmadıkça evlenemez
Emredici hukuk kuralları kamu düzenini, kamu yararını ve genel ahlakı korumak üzere çıkarılır. Bu kurallara aykırılığın yaptırımı geçersizliktir.

2. Tamamlayıcı Hukuk Kuralları

Tarafların serbest iradeleriyle başka türlüsünü belirlemedikleri taktirde uygulanan kurallardır.
Bu kurallarda taraflar arası ilişkilere olabildiğince az müdahale hedeflenmektedir.
Türk hukukunda irade serbestisi esastır ancak, kişiler serbest iradeleri ile bir konuda kararlaştırma yapmazlarsa doğacak boşluk tamamlayıcı hukuk kuralları ile doldurulur.
Örnekler vermek gerekirse:
• Sözleşme ile aksi kararlaştırılmadıkça veya aksine bir adet bulunmadıkça, satıcı ve alıcı borçlarını aynı anda ifa etmekle yükümlüdürler
• Aksine bir anlaşma yoksa para borçları alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde, parça borçları sözleşme kurulduğu sırada borç konusunun bulunduğu yerde, diğer borçlar, doğumları sırasında borçlunun yerleşik yerinde ifa edilir
• Eşler arasında edinilmiş mallara katılım rejiminin uygulanması asıldır
• Kanununda eşler arasında mal ayrılığı, mal ortaklığı ya da edinilmiş mallara katılım rejimlerinden biri tercih edilebilir.
Eğer eşler bu tercihi yapmamışlarsa o zaman TMK m.202 uygulanır
Tamamlayıcı hukuk kuralları tarafların serbest iradeleri ile düzenleyebilecekleri halde iradeleri ile belirtmedikleri durumlarda uygulanır.

3. Yorumlayıcı Hukuk Kuralları

Tarafların iradeleri ile açıkça belirtebilecekleri hâlde belirtmedikleri konuların açığa kavuşturulmasında yardımcı olan kurallardır.
Yorumlayıcı kurallar ile tamamlayıcı kurallar arasında şöyle bir fark bulunmaktadır: Tamamlayıcı kurallar önceden öngörülmemiş bir hukuki boşluk olursa doldurur. Yorumlayıcı kurallarda taraflarca kararlaştırılan hususun farklı anlama gelebilecek yönleri yorumlanmaktadır. Tamamlayıcı kurallar boşluk doldurmakta; yorumlayıcı kurallar düzenlenmiş bir hususu yorumlamaktadırlar.
Örneğin:
• İfa zamanı veya sürenin son günü, Kanunlarda tatil olarak kabul edilen bir güne rastlarsa, kendiliğinden bu günü izleyen ve tatil olmayan ilk güne geçer.
• Sekiz veya 15 gün olarak belirlenmiş süre bir veya iki haftayı değil, tam sekiz veya 15 günü ifade eder.

4. Tanımlayıcı Hukuk Kuralları

Kanunların daha iyi anlaşılması için bazen belli hususların açıkça tanımlanması, anlamının ve içeriğinin belirlenmesi gerekir. İşte tanımlayıcı hukuk kuralları bu tanımları getiren düzenlemelerdir. Örneğin:
• Bir iş sözleşmesine dayalı olarak çalışan gerçek kişiye işçi denir.
• Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir.
• Nişanlanma evlenme vaadiyle olur.
• Bağışlama sözleşmesi, bağışlayanın sağlararası sonuç doğurmak üzere, malvarlığından bağışlanana karşılıksız olarak bir kazandırma yapmayı üstlendiği sözleşmedir.

5. Diğer Hukuk Kuralları

Hukuk kurallarının yukarıdaki sınıflandırması dışında, hiç bir gruba girmeyen bazı kuralların bulunduğu da kabul edilmektedir.
Bunlar arasında ilga edici (yürürlükten kaldırıcı) hukuk kuralları, yetki verici hukuk kuralları sayılabilir.

<u>KANUNLARIN UYGULANMASINA İLİŞKİN ESASLAR</u>

Kanunun uygulanması demek soyut hukuk kurallarının somut olaya uygulanması demektir. Böyle bir uygulamada, hukuk kuralı (büyük önerme); somut olay (küçük önerme) ve vargı (sonuç) anlamına gelir. Örneğin:
"İşçinin çalıştığı işyerinde bir haftadan fazla süreyle işin durmasını gerektirecek zorlayıcı sebepler ortaya çıkarsa, işçi iş sözleşmesini haklı nedenle derhal feshedebilir". Bu hukuk kuralı, yani büyük önermedir.
Ali'nin çalıştığı işyerinde yangın çıkmış ve işyerindeki faaliyet bir haftadan fazla sürecek şekilde durmuştur. Bu küçük önerme, yani somut olaydır.
Ali bu olay sebebiyle ve kanuna dayalı olarak iş sözleşmesini haklı sebeple derhal feshedebilir. Bu da vargı, yani sonuçtur. Böylece hukuk kuralı uygulanarak bir vargıya (sonuca) ulaşılmaktadır.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

Kanunların Zaman Bakımından Uygulanması

Bir kanunun ne zaman yürürlüğe gireceği kural olarak, kanun metninde belirtilir. Dolayısıyla kanun, kendi metninde belirtilen tarihte (genellikle yürürlük adını taşıyan maddedeki tarihte) yürürlüğe girer.

Kanunun ne zaman yürürlüğe gireceğine ilişkin bir madde bulunmaması hâlinde, o kanun Resmî Gazete'de yayımdan sonraki 45. günde Türkiye'nin her tarafında, aynı anda yürürlüğe girer.

Bir kanunun ne zaman yürürlükten kalkacağı çeşitli olasılıklara göre belirlenir.

Kanun metninde açıkça yürürlükten kalkma tarihi yer alabilir. Örneğin; bütçe kanunları bir yıllıktır ve bir yılın sonunda o yılın bütçe kanunu kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Bir yeni kanun eski kanunu açıkça yürürlükten kaldırılabilir. Örneğin; 4857 sayılı İş Kanunu 120. maddesi ile önceki 1475 sayılı İş Kanunu'nu yürürlükten kaldırmıştır.

Yeni kanun eski kanunun bütününü değil, bir maddesini yürürlükten kaldırabilir. Buna değişiklik yapma yolu ile yürürlükten kaldırma denir.

Anayasa Mahkemesi de bir kanunun tamamını ya da bir kaç maddesini iptal ederek yürürlükten kaldırabilir.

Bazen bir kanunun yürürlükten kalkıp kalkmadığı açıkça düzenlenmez. Diğer bir ifadeyle yürürlükte bir kanun bulunmasına rağmen aynı ya da benzer bir konuda yeni bir kanun yürürlüğe konulmuş ve eski kanun yürürlükten kaldırılmamış olabilir.

Bu durumda önceki kanun ile sonraki kanunun niteliklerine bakılarak üstü kapalı bir yürürlükten kaldırmanın (zımni ilganın) varlığı araştırılır. Eğer,

- İki kanun da genel nitelikteyse iki genel kanundan eskisi yürürlükten kalkar.
- İki kanun da özel kanun niteliğindeyse iki özel kanundan eskisi yürürlükten kalkar.
- Önceki genel, sonraki özel bir kanun ise özel kanun genel kanunu yürürlükten kaldırır.
- Önceki özel, sonraki genel bir kanun ise ilke olarak özel kanunun uygulanmasına devam edilir.

Kanunların Geçmişe Etkisi

Kanunlar kural olarak, yürürlüğe girdikleri tarihten sonraki olaylara uygulanırlar. Kanunun yürürlüğünden önceki olaylara uygulanmaz. Bu ilkenin amacı, hukukun vatandaşlara sağladığı güvenin sürekli olmasıdır.

Özel hukukta yeni çıkan kanun aksine bir hüküm olmadıkça eski kanun zamanındaki olaylara uygulanmaz; yürürlüğe girdiği zamandan sonraki olaylara uygulanır. Ancak, kamu düzeni ile ilgili olan hususlarda geçmişi etkileme söz konusu olabilir.

Eğer yeni kanunun geçmişe etkisi kazanılmış hakları etkilemiyor ve hukuk güvenliğini zedelemiyorsa kanun uygulaması geçmişe yürüyebilir.Kanunların geçmişe etkisi ceza hukukunda farklı bir anlam taşımaktadır. Ceza hukuku açısından eski - yeni kanunlardan sanık lehine olanı uygulanır. Örneğin; bir fiilî eski ceza kanunu hükmü suç kabul ederken yeni kanun suç olmaktan çıkarırsa sanık ya da mahkumun beraat etmesi gerekir. Bu durumda hukuk kuralı geçmişi etkiler. Buna karşın bir fiilî eski kanun suç kabul etmez iken yeni kanun suç olarak görürse, sanığa eski kanun döneminde yaptığı fiil için yeni kanun döneminde ceza verilemez. Yani bu durumda geçmişe etki söz konusu olmaz.Yargılama hukukuna ilişkin kanunlar bakımından derhal uygulama ilkesi geçerlidir. Yargılamaya ilişkin bir kanun yürürlüğe girdikten sonra, henüz tamamlanmamış yargılama işlemlerine yeni kanun hükümleri uygulanacaktır. Tamamlanmış yargılama süreçleri bakımından ise yeni kanunun uygulanmasına imkan yoktur.

Kanunların Yer ve Kişi Bakımından Uygulanması

Kanunlar kural olarak ülkenin coğrafi sınırları içinde uygulanır.

Bir devletin kanunları, o devletin hâkimiyet alanı ve sınırları içinde geçerlidir. Bir ülke sınırları içinde bulunan herkesi o devletin hukukuna tabi tutmaya **yersellik ikesi** denir. Ülkede geçerli olan kanunlar, ülke sınırları içinde bulunan yerli yabancı herkese uygulanır ve kural olarak bir ayrım yapılmaz.

Bu ilke gereğince, Türkiye sınırları içinde meydana gelen olay ve ilişkilerde kural olarak Türk Hukuku uygulanır.

Kişisellik ilkesi ise kişiyi nerede olursa olsun vatandaşı olduğu devletin ulusal kanunlarına tabi tutma amacını taşır.Uygulamada kamu hukuku dalları bakımından yersellik ilkesinin geçerli olduğu görülür. Nitekim vergi hukukunda, ceza hukukunda ve usul hukuklarında kişilere bulundukları ülkenin kanunları uygulanır. Hatta ceza hukukunun temel ilkelerinden biri yerselliktir. Yani kişiler suçu işledikleri yer kanunlarına göre cezalandırılırlar.

Özel hukuk alanında ise kişisellik ilkesinin ağır bastığı söylenebilir. Şöyle ki, bir ülkede yaşayan yabancıya kendi ulusal hukukunun uygulanması, bu kuralların bulunduğu ülkenin kamu düzenini ilgilendiren hükümlerine ters düşmemek koşuluyla mümkündür. Bazı durumlarda yersellik mi yoksa kişisellik ilkesinin uygulanacağının tespiti çok zor olabilir. Bu noktada çıkacak sorunların çözümü, devletler özel hukukunun ilgi alanına girmektedir.

Kanunların Anlam Bakımından Uygulanması

Yorum Metodları

Yorum yasama organınca yapılabilir, bu tür yoruma yasama yorumu denir. Yargı organınca yapılan yoruma yargısal yorum; bilim adamlarınca yapılan yoruma ise bilimsel yorum denir.1924 Anayasası'nda kabul edilen yasama yorumu, sonraki anayasalarda yer almamıştır. Dolayısıyla bugün için TBMM sadece kanun yapabilir, yaptığı kanunun yorumu için kendisine başvurulmuş olsa bile yorum yapamaz.Bilimsel yorum, hukukun gelişmesine katkıda bulunurken, mahkemeleri bağlamaz, mahkemeler bilimsel yorumda farklı şeyler söylense bile kendi yargısal yorumlarını uygulayabilirler.

Murat Yayınları İzinsiz Çoğaltılamaz

Kanunda belirtilen sözleri açıklamak suretiyle yapılan yoruma lâfzî (dilbilgisel) yorum denir. Bu tür yorumda kelimelerin sözlük anlamları önemlidir. Ancak, kelimelere çok fazla önem verilmesi yüzünden bu yorum metodunda amaçtan uzaklaşıldığıileri sürülmüştür. Lâfzî yorum metodu şekli bir yorum metodudur. Kanunun yorumunda kanun koyucunun subjektif iradesi dikkate alınıyorsa tarihsel yorum yön-temi söz konusu olur. Bu yorum metodu ise tarihsel olaylara önem verdiği ve güncel gelişmeleri dikkate almadığı için eleştirilmektedir.
Hukuk kuralının yorumunda ve hukuki uyuşmazlığın çözümünde sosyal gerçekliğe, somut gerçekliğe ve eşyanın tabiatına önem ve öncelik veriliyorsa amaçsal yorum metodu söz konusu olur. Bu yöntemde amaç toplumsal barış ve toplumun gerekleridir. Amaçsal yorum, çağdaş bir yorum yöntemidir.

Yorumda Kullanılan Mantık İlkeleri

1. Kıyas

Kıyas, bir olay ile ilgili olarak hukukun öngördüğü çözümün, bu olaya benzer özellikler taşıyan başka bir olay bakımından da geçerli sayılmasıdır. Örneğin; sigara içmenin yasak olduğu bir yerde kıyas yolu ile pipo ya da nargile içmenin yasak olduğu sonucuna varılabilir.Kıyas yoluna bazen durumun bir gereği olarak başvurulabilir; bazen de kanun açıkça kıyas yolunu benimser. Örneğin Türk Borçlar Kanunu'nun 246. maddesine göre, "Taşınır satımına ilişkin hükümler kıyas yoluyla taşınmaz satımına da uygulanır".
Kıyas uygulaması genişletici yoruma imkân verir. Bu yönüyle kıyasın ceza hukukunda uygulanması söz konusu değildir.

2. Aksi İle Kanıt

Aksi ile kanıt uygulaması kapsamı daraltmaktadır.
Hakkında çözüm bulunmayan bir konuda mevcut kuralın daraltılarak uygulanması, yani kuralın içermediği hususların kural dışına çıkarılması niteliğindeki mantık ilkesidir.
Örneğin;
• Bir fiil suç ise aksi ile kanıt yöntemi dolayısıyla o fiilin aksi suç değildir.
• "20 yaşını dolduran her erkek Türk Vatandaşı askerliğini yapar" hükmü karşısında, aksi ile kanıt yöntemine göre kadınlar askerlik yapmazlar.
• Türk Medeni Kanunu 11. maddesine göre "evlenme kişiyi ergin kılar". O hâlde aksi ile kanıt ilkesi sonucu nişanlanma kişiyi ergin kılmaz.

3. Evleviyet

Kıyas uygulamasının belirgin olduğu durumlarda "çoğun içinde az da vardır" anlamına gelen uygulamadır.
Örneğin;
• Bir iş başvurusu için Yüksek Lisans yapmış olma koşulu aranıyorsa doktorasını tamamlamış bir kimse de o işe başvurabilir;
• Çimlere basmanın yasak olduğu bir yerde, çimlere oturmanın da yasak olduğu sonucuna varılabilir.
Evleviyet yolu, kıyasın bir türüdür. Bu yola "haydi haydi uygulama" da denir.
"Çoğun içinde az da vardır" kuralı, evleviyet ilkesi ile bağlantılıdır

<u>HÂKİMİN TAKDİR YETKİSİ VE HUKUK YARATMASI</u>

Türk Medeni Kanunu'nun 4. maddesi hâkimin takdir hakkını düzenlemektedir.
Bu maddeye göre, kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniye göre karar verir.
Hâkimin takdir yetkisini kullandığı durumlarda ortada soyut hukuk kuralı vardır. Ancak hâkim bu kuralın sınırları içinde değerlendirme yetkisine sahiptir. Hâkim olayın özelliklerine göre farklı uygulamalara gidebilir.
Örneğin;
• Ceza Hukukunda cezaların alt ve üst sınırları vardır. Hâkim somut olaya göre alt ve üst sınırlar arasında bir ceza tespit eder.
• Borçlar Kanunu'na göre, manevi tazminatta hâkimin geniş bir takdir yetkisi vardır. Hâkim talep edilen manevi tazminatı olayın özellikleri ve tarafların durumuna göre belirler.
Hâkimin, önüne gelen bir uyuşmazlığı çözümsüz bırakması ve bir karar vermeden kaçınması mümkün değildir.
Anayasa'nın 36. maddesinin ikinci fıkrasına göre, bir mahkeme görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

Medeni Kanun'un 1. maddesine göre, "hakkında uygulanabilecek Kanun hükmü ya da örf ve âdet kuralı bulunmayan konularda, hâkim kanun koyucu olsa idi nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre hüküm verir". Hâkim hakkı yerine getirmekten kaçınamaz; dolayısıyla özel hukuk bakımından hâkim önüne gelen bir uyuşmazlıkta çözüm için bir hukuk kuralına ulaşamazsa öncelikle kıyas yapacak; benzeri hükümleri uygulamayı deneyecek, bilimsel ve yargısal içtihattan yararlanabilecek; gelenek hukukuna başvuracaktır. Eğer bu yollarla sonuca ulaşamazsa kendisini kanun koyucu yerine koyarak hukuki sorunu çözmeye çalışacaktır. Buna hâkimin hukuk yaratması denir.
Ceza hukukunda kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi gereği hâkimin hukuk yaratması söz konusu olmaz. Eğer bir konu ceza kanunları ile düzenlenmemişse, hâkim kendi görüş ve düşüncesine uygun bulmasa dahi hukuk yaratamayacak ve ortada bir suç ve ceza olmadığı için davaya son verecektir

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

ÜNİTE- 3

HUKUK SİSTEMLERİ VE TÜRK HUKUK TARİHİ

Bir toplumda, toplumu oluşturan bireyler tarafından paylaşılan hukuka ilişkin, fikir, tutum, değer ve kanılar toplamına hukuk kültürü adı verilir.Karşılaştırmalı hukuk, geliştirdiği çözümleme düzeyleri, özgül ayrımlar ve terim dağarcığıyla, farklı ulus ve toplumların hukuk düzenlerinin çeşitliliklerine karşın yine de birleştirici bir kavram olan hukuk altında anlaşılır kılınmasına katkı sağlar.Yapılan ayrımlar genelde, kamu hukukundan çok özel hukuku temel alırlar.

Hukuk sistemlerinin karşılaştırılabilmesi için başlıca bulunması gereken unsurlar:

- Tarihsel temeller: Bir hukuk düzeninin diğerinden farkı ancak tarihsel olarak belirlenebilir. Ulusların hukuk sistemleri birbirinden az-çok farklıdır çünkü her ülkenin ayrı tarihi vardır.

- Toplumsal ve kültürel zemin: Hukuk kurallarının toplumsal ilişkileri şöyle ya da böyle düzenlemesini belirleyen etmenler, din, dil, gelenekler ve sosyo-ekonomik yapıdır. Bu etmenler toplumdan topluma farklılaşırlar.

- Hukuk teknikleri: Her hukuk kültürü, hukukun yaratılmasında, uygulayıcıların eğitilmesinde ve uygulamasında az çok birbirinden farklı teknikler kullanırlar. Örneğin İngiliz hukukunda, yargısal örnek kararlar ana kaynaktır ve hukuk kültüründe akıl yürütme ve kanıtlama örnek olayları kullanılır. Kıta Avrupası hukukunda ise temel kavramlar kurucu nitelik taşır ve hukuki akıl yürütme ve kanıtlama genel kavramların özel durumlara uygulanmasına ağırlık verecektir.

HUKUK SİSTEMLERİ

Hukuk sistemlerinde sınıflandırma ölçütü olarak ırk, hukuk tekniği, ortak tarihsel geçmiş, dil, ideoloji ve benzeri unsurlar esas alınır.

KITA AVRUPASI HUKUK SİSTEMİ	ANGOLA AMERİKAN HUKUK SİSTEMİ	İSLAM HUKUK SİSTEMİ	SOSYALİST HUKUK SİSTEMİ

BATI HUKUK KÜLTÜRÜ

1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemi

Avrupa'nın ada kısmında (İngiltere) değil, kıta kısmında yani bugünkü, Almanya, İtalya, Fransa, Avusturya, ispanya, Hollanda, ve İsviçre ülkelerinin bulunduğu coğrafyadan ortaya çıkan hukuk sistemidir. Başlıca özelliği, Roma Hukuku'nun yeniden canlandırılmasına dayalı olmasıdır.

Avrupa da Roma Hukuku'nun etkisi Danimarka, İsveç, Finlandiya, Norveç ve İzlanda'yı kapsayan Nordik Hukuk çevresinde de görülmektedir.Önemli tedvin (bir ülkede dağınık haldeki hukuk kurallarının derlenip sistemli bir bütünlüğe kavuşturulması) hareketlerinden geçip günümüze ulaşan bu sistemin temeli Roma Hukuku'dur.

Roma hukuku

Corpus Iuris Civilis (roma hukuku konusunda en kapsamlı külliyat. I. Iustinianus tarafından hazırlatılmıştır.) kaynaklı hukuktur. Roma hukukunun yapısını anlayabilmek için başvurulacak kaynak Institutiones'lerdir.

Gaius'un Institutiones'i kişiler (personae), şeyler (res), ve davalar (actiones) olarak üç bölümdür.

- Gaius için kişiler(personae), haklara ve borçlara ehil olan hukuk özneleridir.üç kategori insan vardır: Özgür insanlar (Roma vatandaşları) ve köleler; aile reisi (pater familias) ve ona tabi olanlar; yabancılar ve vatandaşlar.

Köle: Roma'da köle halini almanın en önemli sebebi, savaş esirliğiydi. Savaşta esir düşen ve onun alt soyu, onu esir eden veya satın alan Roma vatandaşının malıydı. İmparatorluk döneminde eşya hükmünde olan kölenin mallara sahip olma anlamında hak ehliyeti yoktu. Klasik sonrası dönemde is, köle sayısı azalmış ve durumları özgür insanlarınkine yaklaşmıştır.

Köle efendisi adına işlem yaparsa, taahhüdleri ve devir işlemleri geçersiz, iktisapları geçerlidir. Bu dönem roma hukukçularına göre kölenin borcu doğal borçtur. Doğal borç ilişkisinde, alacaklı alacağını elde etmek için dava hakkına sahip değildir ancak, bu durum kimi hukuki sonuçların doğmasına engel de değildir. Borçlu doğal borcunu yerine getirirse bunu geri isteyemez. Örn kumar borcu.

Murat yayınları Ücretsiz Ekiom

Vatandaş: Roma hukukuna göre özgür bir insanın hak sahibi olabilmesi için aynı zamanda vatandaş da olması gerekir.Roma vatandaşı ana babadan doğan çocuk Roma vatandaşıydı. Aynı zamanda efendisi tarafından azat edilen bir köle de vatandaş olabilirdi. Azat edilen eski köleyi özgür yapan efendisi değildir devlet topluluğuna katıldıkları için, senato veya imparatorlar vatandaşlık tevcih edebilirlerdi. Dolayısıyla roma vatandaşlığı, doğum yoluyla, azat etme ve tevcih yoluyla elde edilebilirdi.

Aile reisi (pater familias): Roma hukukunda ile (familia), aile reisinin egemenliği altındaki kişiler topluluğudur. Bu kişiler arasında kan bağı olabileceği gibi, bir aile reisinin başka bir aile reisinin egemenliği altına girmesi veya evlat edinme durumlarında olduğu gibi kan bağı olmayabilirdi de. Aile içinde hak ehliyetine sahip olan aile reisiydi ve çocuklarla kadınlar hak ehliyetinden yoksundular.

Pandekt hukuku: Roma hukukunun Almanya'da geçerli olduğu bölgenin ve zamanın gereklerine göre düzenlenmiş halidir. Cermen hukukuyla harmanlanmış bir hukuktu, bu yüzden Roma-Cermen Hukuku olarak anılageldi. Ancak Almanya dışında Fransa, Hollanda, İtalya gibi pek çok ülkede Roma Hukukundan etkilenmiştir.

2. Anglo – Amerikan Hukuk Sistemi:

İngiliz Hukuku:

Avrupalılar için hukuk, yasa ve yasama etkinliği iken, bir İngiliz için bu yargılama etkinliğidir. İngiliz hukuku genel kavramlara bağlantılı oldukları yasalara değil, örnek olay gruplarına ve bunların konu edildiği yargı kararlarına dayalıdır.

İngilizler için hukuk kuralı yasama etkinliğinin sonucu olarak ortaya çıkmış soyut ve genel bir düzenlemeyi değil; örnek yargı kararlarında işlenen çözümleri ifade eder. Yasama sonucu ortaya çıkan hukuk (Statute Law) kuralı, ancak yargısal olarak yorumlandığında İngiliz Hukuk sistemi ile bütünleşmiş olur.

İngiliz Hukuku'nun Kaynakları

Common Law(Ortak Hukuk): İngiltere'yi işgal eden Norman Krallarının adalet hizmetlerini görmek için atadıkları gezici yargıçların oluşturdukları aşırı biçimci hukuku ifade eder.	**Equity (Hakkaniyet):** Common Law'ın aşırı biçimciliğinin karmaşık formüllerine göre değil de yargıcın vicdanı ve hakkaniyet ilkelerine göre yargılamasından doğan içtihat hukuku.	**Statute Law(Yasa Hukuku):** İngiliz hukukunun içtihattan sonraki ikinci kaynağı. parlamentonun çıkardığı yasalar, onayladığı anlaşmalar ve bunların uygulanma usul ve esaslarını gösteren düzenlemeleri kapsar.

Amerikan Hukuku:

Doğudaki görece düzenli yaşamı saymazsak, Amerika'nın batısına göç hareketi hukuksuz bir toplumsal yaşam biçiminden hukuki bir toplumsal yaşam biçimine geçişin modern dünyadaki belki de tek örneği olması Amerikan Hukuku'nun hukuk tarihi açısından özel bir yere sahip olmasını sağlamıştır. Mahkeme içtihatları ve yasama olmak üzere iki kaynağı vardır. Anayasa'yı yorumlamada nihai yetki Yüksek Mahkemenindir. Yüksek mahkeme anayasanın bir bölümüyle çatışan federal yasayı kaldırabilir.

3. Sosyalist Hukuk Sistemi

Marksist düşüncenin özel bir yorumuna dayalı olarak tasarlanmış bir hukuk düzenidir. Geçmişe oranla, günümüzde daha az sayıda ülke hala sosyalist bir hukuk düzenine sahip oldukları tezini savunurlar. Karl marks'ın hedefi bir hukuk sistemi inşa etmekten çok, varolanın perdelediklerini açığa çıkarmaktı. O nedenle kendisi sosyalist hukuk kuramı geliştirmedi.

Sovyetler Birliğinde Hukuk

Belirli bir toplumda hukukun içeriğini egemen sınıfların nesnel yaşam gereksinmeleri ve yararları belirler. Hukukun işlevi, egemen sınıfın (kapitalist düzende kapitalistler- sosyalist düzende emekçiler) varlığını sağlamak ve mülkiyet ilişkilerini buna uydurmaktır.

Sosyalist hukuk üç temel ilkeye dayandırılmıştır:

1. **Sosyalist Demokrasi İlkesi:** Siyasal iktidarın, işçi sınıfı ve onun partisinin önderliğinde, biçimsel burjuva demokrasisini yıkıp emekçilerin egemenliğini kuran, işçi sınıfı ve müttefiki toplumsal sınıflar eliyle kullanılmasıdır. Varlık sebebi, diğer ekonomik ve kültürel koşullara uygun bir toplum düzenini ayakta tutarak sınıfsız, devletsiz, dolayısıyla da hukuksuz bir toplum inşa etmenin önünü açmaktır.

2. **Sosyalist Yasallık İlkesi:** Araçsal bir değer taşıyan hukuka, sosyalist toplum ilişkilerinin oluşturulması için, ilgililerin itaati anlamına gelir. Yasa koyucu yönünden sosyalist düzen ilkelerine uygun yasama faaliyeti, yurttaşlar yönünden hukuka itaat anlamına gelir.

3. **Demokratik Merkeziyetçilik:** Bu ilke sonucu, alt derece mahkemeler, üst derece mahkemelerin işlemleri ile bağlıdırlar.

Murat Yayınları Ücretsiz Eğitim

- **Mülkiyet Biçimleri:** Sosyalist hukuk sistemini ayrı bir hukuk sistemi yapan temel iki özellik araçsalcılığı ve mülkiyet biçimleri konusundaki farklılığıdır. Araçsalcılık (enstrümantalizm), hukukun kendisine özgü bir doğası olduğunu yadsıyan, ve onu salt toplumsal değişmenin bir aracı olarak gören bir hukuk ideolojisidir. Araçsalcılığın bir diğer sonucu da, hukukun bağımsız bir değer taşımadığı, istenilen düzeni tesis etmek gibi bir araç-değere yönelik olabileceği, ortak hayır, adalet ve özgürlük gibi amaç-değerlere yönelik bir değer taşımadığı yolundaki ahlaki tutumdur.

- **Devlet Mülkiyeti:** konusu, toprak ve toprağın altı, değirmenler, fabrikalar, madenler, sular, ormanlar, her türlü ulaştırma, bankalar, iletişim araçları, devlet tarafından kurulan tarımsal-zirai işletmeler, sovhozlar, şehir ve sanayi merkezindeki konutlardır. Bu malların yöneticisi devlettir ve devlet mülkiyeti bütün halkın malı anlamını taşır. Sovhozlarda, üretim araçları devlete aittir ve devlet toprağın sahibi sayılır. Orada çalışanlar ücret karşılığı çalışır.

- **Kolektif Çiftlik Mülkiyeti:** bu kategoride yer alan kolhozlar, devlet denetiminde bulunan tarımsal çiftlik kooperatifleridir. Burada bulunan mallar, tesisler ve üretilen ürünler, kolhozların ve kooperatif örgütlerinin ortaklaşa malıdır. Bu toprakların çıplak mülkiyeti devlete aittir ancak yararlanma hakkı kolektif çiftlik tüzel kişiliğine aittir. Devlet sovhoz işletmelerinin üretimini istediği gibi kullandığı halde, kolhozlar ürünlerini kendi malları gibi tek başlarına kullanırlar.

- **Kişisel Mülkiyet:** yurttaşlar maddi ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak için kişisel mülkiyet sahibi olabilirler ancak bu mallar çalışmadan, gelir elde etmek amacıyla kullanılamaz. Bu durumun istisnası ikinci konuta sahip olanlar kira geliri elde edebilirlerdi.

- **Özel Mülkiyet:** Kişisel mülkiyetten farkı malın tahsis edilme biçimidir. Eğer mal sahibinin ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılıyorsa kişisel mülkiyetten, aynı mal gelir elde etmek için kullanılıyorsa özel mülkiyetten söz edilir.

4. İslam Hukuku

Osmanlı Türkleri İslam dinine mensup oldukları için, özel hukuk alanında İslam hukuku uygulanıyordu.

- Şeriat: Dar anlamda, İslam dinini belirleyen ilahi buyruklar toplamı, geniş anlamda ise insanın toplumsal varoluşunu sürdürmesinin koşullarını, yani hukuk düzenini ifade eder.

- Fıkıh: Hukuki anlamda, insanın belirli koşullara bağlı olarak ne yapması gerektiğini, söz konusu koşullarla eylemsel gereklilik arasındaki bağın niteliğini ve şu ya da bu tarzda eylemeyi seçerse bunun sonuçlarının neler olacağını bilme yetisi anlamına gelir. şeriat belli hiyerarşik kaynaklardan saptanacaktır. Bu kaynaklar:

1. Kitap (Kur'an),
2. Sünnet: Hazreti Muhammedin söz ve eylemleri
3. İcma: Fakihlerin bir sorun karşısında aynı çözüme ulaşmaları.
4. Kıyas(Örnekseme, analoji): belli bir sorunu çözmek için, ona çok benzeyen başka bir sorunun çözümüne uygulanan hükmü benzeterek uygulamak.
5. İstihsan: daha önce karşılaşılmamış bir durum ortaya çıktığında fakihin kendisine uygun gelen ve genel kuralın istisnası olarak kıyasen hüküm kurması.
6. Maslahat (mesalih-i mürsele): kaldırılmasında zorunlu ve kamusal bir yarar bulunan bir güçlüğü kaldırmak için hükmolunan çözüm.
7. Örf: toplumun benimsediği davranış tarzları.

Klasik islam bilimi şeriatı üç ana bölümde incelemişlerdir:

1. İbadat (İbadetler): Allah'ın rızasını kazanmak için amacıyla gerçekleştirilen olumlu- olumsuz eylemler. Namaz, oruç, hac gibi.

2. Muamelat (işlemler): Sözleşme, miras, evlenme, boşanma vb işlemler bu bölümde incelenir.

3. Ukubat (Ceza Hukuku): İşlenen ve suç sayılan fiiller ile bunlara uygulanacak yaptırımları gösteren kısımdır. Üç tür yaptırım vardır:

- Kısas: Öldürme, yaralama, bir uzvun kullanılamaz hale getirilmesi vb suçları işleyenlerin faillerinin, kadı kararıyla işledikleri suçun aynısına maruz bırakılması.
- Hadd: Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlara uygulanır. Zina, hırsızlık, yol kesme vb suçlara karşılık gelen yaptırımlardır.
- Ta'zir: Dolandırıcılık, evrakta sahtecilik, şantaj, yalancı tanıklık gibi fiillere uygulanır.

Osmanlı Hukuku

Şer'iat ve Örf

Genellikle Osmanlı hukukunun İslam hukuku özellikleri taşıdığı söylenir. Diğer bir özlliği aynı zamanda örfi hukuk oluşudur. Şer'iat'a göre hükümdarın kendisini yasa koyucu olarak kabul etmesi mümkün değildi çünkü Şa'ri (yasa koyucu) Allah'tı.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

Hükümdarın kendi iradesine dayanarak şeriat dışı alanda yasa koyma yetkisi anlamında örfi hukuk ortaya çıkmıştır. Padişahın, kanunname, emirname, yasakname adıyla yasalar koyması sonucu örfi hukuk ortaya çıkmıştır.

Kazasker (kadı asker), Osmanlı Devleti'nde askeri sınıfa ait, şer'i ve hukuki davalara bakan hakimdir. İlmiye mesleğinin mertebelerinden biridir ve Rumeli ve Anadolu olmak üzere iki tür kazaskerlik mevcuttur. Rumeli kazaskeri derece olarak daha üstündü ve kazaskerler aynı zamanda kadı ve müderrislerin atama işleriyle de yetkiliydi.

Tanzimat Dönemi: Gelenek ve Batı Hukuku
Osmanlı toplumu tanzimatla birlikte hukuksal kurumların modernleştirilmesi için düzenlemelere girişti. Gülhane Hattı Hümayunu'nda vatandaşların kanun önünde eşitliği ilkesi ilk defa beyan edilmiş ve ceza hukukunda keyfiliğin ortadan kaldırılacağı açıklanmıştır. 1876'da modern anlamda bir anayasa, Kanun-u Esasi ile meclis ve meşruti ilkeler kabul edilmiştir.

Cumhuriyet ve Türk Hukuk Devrimi
Osmanlı Devleti adli kapitülasyonlardan kurtulmak için yasalaştırma ve yabancı hukukun benimsenmesi alanında çok çaba göstermiştir.
1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu'nun sonucu olarak:
- Türkiye laik bir hukuk düzenin geçmiş oldu ve Türk Hukuku, Kıta Avrupası Hukukunun bir parçası oldu
- Hukukun birliği ve tekliği sağlanmış oldu
- Çok eşli evliliğin yasaklanması ile tek eşli evliliğin kabulü başta olmak üzere aile düzeni ve evli kadınların statüsünde kökten bir değişim gerçekleşti.
- Modern hukuki düşünce ve hukuk kültürü de benimsenmiş oldu.

TANIMLAR
- Hukuk Kültürü: Belirli bir toplumda, o toplumu oluşturan bireylerce genellikle paylaşılan hukuka ilişkin fikirleri, tutumlar, değerler, kanıtlar ve beklentiler toplamı olarak tanımlanabilir.
- **Hukuk Sistemi:** Çoğu zaman bir ülkedeki hukuk kurallarının bir dizge yada biriyle içsel bağlarıdır.
- **Tedvin (Yasalaştırma):** Bir ülkede dağınık halde bulunan hukuk kurallarının ait oldukları hukuk dalına bağlı olarak derlenip sistemi bir bütünlüğe kavuşturulması.
- **Doğal Borç:** Alacaklının alacağını elde etmek için dava hakkına sahip olmadığı, bu durumun kimi hukuki sonuçların da doğmasına engel olmadığı borç. Örn: Kumar borcu

İngiliz Hukukunun Kaynakları:
1- Common Law (Ortak Hukuk)
Geniş Anlamda Common Law: İngiltere, ABD, Kanada, Yeni Zellanda, Avustralya gibi ülkelerin hukuklarının ortak adı.
Dar Anlamda Common Law: İngiltere'yi işgal eden Normların adalet hizmetini gerçekleştirmek amacıyla atadıkları gezici yargıçların oluşturduğu aşırı biçimci hukuku ifade eder.
2- Equity (Hakkaniyet): Common Law'ın aşırı biçimciliğinin karmaşık formüllerine göre değil de yargıcın vicdanı ve
hakkaniyet ilkelerine göre yargılamasından doğan içtihat hukuku.
3- Statute Law (Yasa Hukuku): Parlamentonun çıkardığı yasalar, onayladığı anlaşmalar ve bunların uygulanma usul ve esaslarını gösteren düzenlemeler.
Federal Devlet: Birden fazla kendi içinde özerk devletin aynı merkezi iktidara tabi olarak oluşturduğu devlet birliğidir. Federal devlet ve federe devlet olmak üzere iki devlet türü vardır. Hem federal devletin hem de federe devletlerin hukuku söz konusudur.
Sosyalist Hukukun İlkeleri:
1- Sosyalist Demokrasi İlkesi: Siyasal iktidarın, işçi sınıfı ve onun partisinin önderliğinde, işçi sınıfı ve müttefiki toplumsal sınıflar eliyle kullanılmasıdır.
2- Sosyalist Yasallık İlkesi: Sosyalist toplum ilişkilerinin oluşturulması için araçsal bir değer taşıyan hukuka, ilgililerin itaati anlamına gelir.
3- Demokratik Merkeziyetçilik: İktidardaki komünist partisinin ve sosyalist devletin yönetim ve düzenleme ilkesidir.

İslam Hukuku
- **Şeriat:** Dar anlamda, İslam dinini belirleyen ilahi buyruklar toplamı, geniş anlamda ise insanın toplumsal varoluşunu sürdürmesinin koşullarını, yani hukuk düzenini ifade eder.
- **Fıkıh:** Hukuki anlamda, insanın belirli koşullara bağlı olarak ne yapması gerektiğini, söz konusu koşullarla eylemsel gereklilik arasındaki bağın niteliğini ve şu ya da bu tarzda eylemeyi seçerse bunun sonuçlarının neler olacağını bilme yetisi anlamına gelir.

Murat Yayınları İzinsiz Ekidir

- Mezhep: Arapçada yol, çığır, görüş anlamına gelen mezhep sözcüğü, ilahiyat ve felsefe alanında kutsal metinlerin nasıl anlaşılıp içeriklendirilmesi gerektiğine ilişkin yol, yordam, yöntem, üslup ve tarz bütünlüğü taşıyan bir anlayışın benzerlerinden ayırt edici özellikleriyle oluşturduğu ekolü ifade eden bir terimdir.
Ehl-i Rey: Kıyası kabul eden fıkıh anlayışıdır.

İslam Hukukunun Kaynakları:
- **Kitap:** Kur'an-ı Kerim
- **Sünnet:** Hz. Muhammedin söz ve eylemleri
- **İcma:** Fakihlerin bir sorun karşısında aynı çözüme ulaşmaları.
- **Kıyas** (Örnekseme, analoji): belli bir sorunu çözmek için, ona çok benzeyen başka bir sorunun çözümüne uygulanan hükmü benzeterek uygulamak.
- **İstihsan:** Daha önce karşılaşılmamış bir durum ortaya çıktığında fakihin kendisine uygun gelen ve genel kuralın istisnası olarak kıyasen hüküm kurması.
- **Maslahat (mesalih-i mürsele):** kaldırılmasında zorunlu ve kamusal bir yarar bulunan bir güçlüğü kaldırmak için hükmolunan çözüm.
- **Örf:** Toplumun benimsediği davranış tarzları.

İslam Hukukunda Yaptırımlar:
- **Kısas:** Öldürme, yaralama, bir uzvun kullanılamaz hale getirilmesi vb suçları işleyenlerin faillerinin, kadı kararıyla işledikleri suçun aynısına maruz bırakılması.
- **Hadd:** Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlara uygulanır. Zina, hırsızlık, yol kesme vb suçlara karşılık gelen yaptırımlardır.
- **Ta'zir:** Dolandırıcılık, evrakta sahtecilik, şantaj, yalancı tanıklık gibi fiillere uygulanır.
- **Kazasker**: Osmanlı Devleti'nde askeri sınıfa ait şer'i ve hukuki davalara bakan hakim.
Kanun-u Esasi 1876'da ilan edilmiş Anayasadır.
- **Mecelle:** 1868-1878 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen ve Hanefi mezhebinin medeni hukuka ilişkin fıkıh kuralları kodeksidir.

ÜNİTE-4

YARGI ÖRGÜTÜ

Geniş anlamıyla yargı, yargı teşkilatını ve yargı organları tarafından yerine getirilen tüm işleri kapsar. Bağımsız ve tarafsız mahkemelerce somut bir hukuki uyuşmazlığın veya hak ihlalinin çözülmesi amacıyla genel ve soyut nitelikteki hukuk kurallarının, çeşitli yargılama usullerinin kullanılması suretiyle somut olaylara uygulanmasıdır.Dar anlamıyla yargı, düzenlendikleri hukuk dalına, uyuşmazlıkları çözmekle görevli mahkemelere ve bu mahkemelerde uygulanan yargılama usullerine göre *"yargı örgütü "* farklı *"yargı kollarına"* ayrılmıştır. Türk Hukuku'ndaki yargı kolları şu
şekilde sıralanabilir:

• Adli yargı
• İdari yargı
• Anayasa yargısı
• Mali yargı
• Uyuşmazlık yargısı

ADLÎ YARGI

Adlî yargı, genel ve olağan yargı koludur, zira diğer yargı kollarının görev alanına girmeyen tüm dava ve yargısal işler adlî yargıda çözülür. Adlî yargı kolunda, ilk derece mahkemeleri, bölge adliye mahkemeleri ve Yargıtay olmak üzere üç dereceli bir yargılama sistemi kabul edilmiştir.Adalet Bakanlığınca, Kanunun yürürlüğe girdiği 1 Haziran 2005 tarihinden itibaren en geç iki yıl içinde, bölge adliye mahkemelerinin kurulması ve kuruluşlarının, yargı çevrelerinin ve göreve başlayacakları tarihin Resmî Gazete'de ilân edilmesi öngörülmüştür. Adalet Bakanlığı 1 Haziran 2007 tarihinde Kanun hükmünün gereğini yerine getirebilmek adına, dokuz ayrı bölgede, bölge adliye mahkemesi kurulmasına karar vermiş ve bu mahkemelerin kuruluşları ile yargı çevreleri Resmî Gazete'de ilân edilmiştir. Daha sonra 13.06.2011 tarihli Adalet Bakanlığı kararıyla, ek olarak altı yere daha bölge adliye mahkemesi kurulması kabul edilmiş ve sayıları toplamda on beşe çıkan bölge adliye mahkemelerinin yargı çevreleri yeniden belirlenmiş; ayrıca tüm bölge adliye mahkemelerinin Cumhuriyet Başsavcıları atanmıştır.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

Bölge adliye mahkemelerinin göreve başlamasıyla birlikte, adlî yargı kolundaki üç dereceli mahkeme sistemi aşağıdaki şekilde oluşmaktadır:

- Kişiler arasında doğan uyuşmazlık hakkında yargılama yapma ve uyuşmazlığı çözmeye yönelik olarak davanın esası hakkında karar vermekle görevli *ilk derece mahkemeleri,*
- İlk derece mahkemesi kararlarının istinaf incelemesini yapmakla görevli ikinci derece *bölge adliye mahkemeleri,*
- Bölge adliye mahkemesi ve bazı hallerde ilk derece mahkemesi kararlarının temyiz incelemesini yapmakla görevli *Yargıtay.*

İstinaf İlk derece mahkemelerince verilen karar-ların bölge adliye mahkemeleri tarafından olgu ve hukuk yönünden incelenmesi (de-netlenmesi) suretiyle düzeltilmesi, iyileşti-rilmesi veya iptal edilmesi amacına yöne-lik bir kanun yoludur.

İlk Derece Mahkemeleri

Hukuk Mahkemeleri:
özel hukuk alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkların (örneğin boşanma, tazminat, alacak davası vb.) çözüldüğü ve karara bağlandığı adlî yargı ilk derece mahkemeleridir.

İş yoğunluğunun fazla olduğu yerlerde, hukuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturularak bu daireler numaralandırılabilir.
Daireler arasında iş dağılımının Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenebileceği öngörülmüştür.
Bir hukuk mahkemesinin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi de Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine, coğrafi durum ve iş yoğunlu ölçütlerine göre, Hakimler ve Savcılar Kurulunca belirlenir.

Hukuk mahkemeleri her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu dikkate alınarak belirli ilçelerde kurulur.

Yargı Çevresi Bir mahkemenin yargı yetkisinin sınır-larını belirleyen idarî ve coğrafi çevredir.

Hukuk mahkemeleri, genel ve özel mahkemeler olarak iki gruba ayrılabilir

a)Genel mahkemeler, bakacakları dava ve işler belli kişi ya da uyuşmazlık türlerine göre sınırlandırılmamış olan ve özel mahkemelerin görevine girmeyen bütün uyuşmazlıkları çözmekle görevli mahkemelerdir.
Sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri tek hâkimlidir.
Sulh ve asliye hukuk mahkemelerinin yargı çevresi, il veya ilçenin yargı çevresine bakılmaksızın, Adalet Bakanlığı'nın önerisi ile Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenir.

Asliye hukuk mahkemesi, kanunlarda aksine bir düzenleme bulunmadıkça, • Dava konusunun değer veya miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin davalarla, şahıs varlığına ilişkin davalara, • Sulh hukuk mahkemesi ve diğer özel mahkemelerin görev alanları dışında kalan tüm dava ve işlere (HMK m. 2) bakar.	**Sulh hukuk mahkemesi**, dava konusunun değer veya tutarına bakılmaksızın; • Kira ilişkisinden doğan tüm uyuşmazlıkları konu alan davalar ile bu davalara karşı açılan davalara, • Taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaştırılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin davalara, • Taşınır ve taşınmaz mallarda, sadece zilyetliğin korunmasına yönelik olan davalara, • Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile diğer kanunların, sulh hukuk mahkemesi veya sulh hukuk hâkimini görevlendirdiği diğer davalara (ör. Taşınmazın ay-nına ilişkin olmayan, kat mülkiyeti kanundan doğan davalara veya çekişmesiz yargı işlerine) bakmakla görevlidir.

b)Özel mahkemeler:
Özel bir kanunla kurulan ve bakacakları dava ve işler belirli kişiler veya uyuşmazlık türleri ile sınırlandırılmış bulunan mahkemeler ise *özel mahkeme (uzmanlık mahkemesi)* olarak adlandırılır.Hukuk mahkemeleri arasındaki özel mahkemeler, asliye ticaret mahkemesi, aile mahkemesi, tüketici mahkemesi, iş mahkemesi, icra mahkemesi, kadastro mahkemesi, fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi olarak özetlenebilir.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

Özel mahkemelerin bakmakla görevli oldukları davalar ise, kendi kanunlarında belirlenmiştir; örneğin, *asliye ticaret mahkemesi*, ticari nitelikteki davalara bakmakla; tüketici mahkemesi, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanuna göre, tüketici işlemleri ile tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıklara ilişkin davaları çözmekle görevlidir.Bir yerde özel mahkeme kurulmamışsa, özel mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, özel mahkeme sıfatıyla, o yerde görevli asliye hukuk mahkemesi tarafından bakılır.Özel mahkemeler, asliye ticaret mahkemesi hariç, tek hâkimlidir. Asliye ticaret mahkemesi ise, bir başkan ve yeteri kadar üyeden oluşur.

Ceza Mahkemeleri

Ceza mahkemeleri kanunların suç saydığı fiil (davranış) veya işlemlerin gerçekleşmesi halinde, suç işleyenlerin yargılanması ve suçlu bulundukları takdirde alacakları cezaların belirlenmesi için açılan davalara bakmakla görevlidirler.Ceza mahkemeleri ile sulh ceza hakimliği, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından kurulur.
Ceza mahkemeleri de genel ve özel ceza mahkemeleri olarak iki gruba ayrılabilir.

Ceza yargısındaki **genel mahkemelerin** görevi aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- *Asliye ceza mahkemesi,* kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller dışında, sulh ceza hakimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere bakmakla görevlidir.
- *Ağır ceza mahkemesi* ise, kanunların ayrıca görevli kıldığı haller dışında, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (TCK m.148), irtikâp (TCK m. 250/1 ve 2), resmî belgede sahtecilik (TCK m. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (TCK m. 158), hileli iflas (TCK m. 161) suçları, Türk Ceza Kanununun ikinci kitap dördüncü kısmının dört, beş, altı ve yedinci bölümünde tanımlanan suçlar (devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, milli savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, 318, 319, 324, 325 ve 332'nci maddeler hariç) ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlar dolayısıyla açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis veya on yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla görevlidir.

Özel ceza mahkemelerinin (uzmanlık mahkemelerinin) kuruluşu ile görev ve yetkileri özel kanunlarda düzenlenmekte olup, bu mahkemeler özel kanunlarla belirlenen dava ve işleri görür.
Özel ceza mahkemeleri, çocuk mahkemesi, çocuk ağır ceza mahkemesi fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesi ve icra ceza mahkemesidir .

Ceza yargısında görev yapan genel ve özel mahkemeler yanında, her il merkezi ve ilçede, o il veya ilçenin adı ile anılan bir Cumhuriyet başsavcılığı kurulur. Cumhuriyet başsavcılığında, bir Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur . Cumhuriyet başsavcılığı, kamu davasının açılmasına yer olup olmadığına karar vermek üzere soruşturma yapmak veya yaptırmak; kanun hükümlerine göre, yargılama faaliyetlerini kamu adına izlemek, bunlara katılmak ve gerektiğinde kanun yollarına başvurmak; kesinleşen mahkeme kararlarının yerine getirilmesi ile ilgili işlemleri yapmak ve izlemek ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla görevlidir.

Bölge Adliye Mahkemeleri

Bölge adliye mahkemeleri, ikinci derece adlî yargı mahkemeleri olup, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından kurulur. Bölge adliye mahkemelerinin yargı çevrelerinin belirlenmesine, değiştirilmesine veya bu mahkemelerin kaldırılmasına ise, Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine Hakimler ve Savcılar Kurulu karar verilir.
Türkiye'de Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Samsun illerinde bölge adliye mahkemeleri kurulmuş olup ve bu mahkemelerin yargı çevreleri Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenerek Resmî Gazete'de ilân edilmiştir.
Bölge adliye mahkemelerinin aslî görevi, adlî yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak istinaf başvurularını inceleyip karara bağlamak ve kanunlarla verilen diğer işleri yapmaktır.

Hüküm

Bir davada ileri sürülen taleplerin maddi hukuk kurallarına göre incelenmesi sonucunda, davanın esas bakımından kabulü veya reddi şeklinde mahkemece verilen nihai karardır.

Murat Yayınları Örnek Ekler

Bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinin görevleri şunlardır:

- İlk derece hukuk mahkemelerinden verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılan istinaf başvurularını karara bağlamak,
- Yargı çevresi içerisinde bulunan ilk derece hukuk mahkemeleri arasındaki yetki ve görev uyuşmazlıklarını çözmek,
- Yargı çevresindeki yetkili ilk derece hukuk mahkemesinin bir davaya bakmasına fiili veya hukuki bir engel çıktığı veya iki mahkemenin yargı sınırları kapsamının belirlenmesinde tereddüt edildiği takdirde, o davanın bölge adliye mahkemesi yargı çevresi içerisinde başka bir hukuk mahkemesine nakline veya yetkili mahkemenin tayinine karar vermek,
- Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak.

Her bölge adliye mahkemesinde ayrıca bir Cumhuriyet başsavcılığı bulunur. Bölge adliye mahkemesi Cumhuriyet savcıları, ceza davalarına ilişkin hüküm ve kararlara ait dosyalardan kendilerine verilenleri inceleyerek yazılı düşüncesiyle birlikte ilgili daireye göndermek ve duruşmalara katılmak; ceza daireleri kararlarına karşı gerektiğinde kanun yollarına başvurmak; Cumhuriyet başsavcısının vereceği veya kanunla belirlenen diğer görevleri yapmakla görevlidir.

Yargıtay

Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adlî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merci olup, Anayasa ve diğer kanunlara göre görev yapan bağımsız bir yüksek mahkemedir.

Yargıtay'ın karar organları daireler, Hukuk Genel Kurulu, Ceza Genel Kurulu, Büyük Genel Kurul, başkanlar kurulları, birinci başkanlık kurulu, yüksek disiplin kurulu ve yönetim kuruludur.Yargıtay Kanunu'na göre, Yargıtay'da *on iki hukuk, on iki ceza dairesi* ve her dairede bir *daire başkanı* ile yeteri kadar *üye* bulunur. Yargıtay'da ayrıca yeteri kadar *tetkik hâkimi* bulunur . Tetkik hâkimleri kurul ve daire başkanlarının kendilerine verecekleri dosya ve evrakı inceleyerek, kararlara ve yapılacak işlere ilişkin düşüncelerini içeren rapor düzenlerler. Yargıtay hukuk ve ceza daireleri bölge adliye mahkemeleri ve bazı durumlarda ilk derece mahkemelerince verilen nihai kararların temyiz incelemesini yapmakla görevlidir. Temyiz başvurusu üzerine inceleme Yargıtay'daki ilgili daire tarafından yerine getirilir. Yargıtay daireleri bir başkan ve dört üyenin katılmasıyla toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir . Bölge adliye mahkemesinin veya ilk derece mahkemesinin kararı bozulursa, dosya yeniden inceleme yapılmak ve karar verilmek üzere duruma göre bu mahkemelerden birine gönderilir.Dairelerin üstünde *Hukuk Genel Kurulu ve Ceza Genel Kurulu* bulunur. Hukuk Genel Kurulu hukuk dairelerinin başkan ve üyelerinden, Ceza Genel Kurulu ise ceza dairelerinin başkan ve üyelerinden oluşur.

Hukuk ve Ceza Genel Kurullarının temel görevleri, Yargıtay dairelerince verilen bozma kararlarına direnen bölge adliye mahkemesi ve ilk derece mahkemesi kararlarının ve ilk derece mahkemesi olarak Yargıtay ilgili dairesi tarafından verilen hükümlerin temyiz yoluyla incelemesini yapmaktır . Bir diğer önemli görevi ise, içtihatların birleştirilmesine karar vermektir.

Yargıtay'ın bir diğer karar organı ise *Büyük Genel Kuruldur.Görevleri:*

- Hukuk Genel Kurulunun benzer olaylarda birbirine aykırı biçimde verdiği kararları ile Ceza Genel Kurulunun yine benzer olaylarda birbirine aykırı olarak verdiği kararları,
- Hukuk Genel Kurulu ile Ceza Genel Kurulu; Hukuk Genel Kurulu ile bir hukuk dairesi; Hukuk Genel Kurulu ile bir ceza dairesi;
- Ceza Genel Kurulu ile bir ceza dairesi, Ceza Genel Kurulu ile bir hukuk dairesi;
- Bir hukuk dairesi ile bir ceza dairesi arasındaki içtihat uyuşmazlıkları *Büyük Genel Kurulun içtihadı birleştirme kararlarıyla* giderilir .

Yargıtay Büyük Genel Kurulunun kararları kesin olup, bu kararlar aleyhine başka bir yargı merciine başvurulamaz.

<u>İDARİ YARGI</u>

İdarî yargı, hukuka aykırı idarî işlemlere karşı açılan iptal davaları veya idarî eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan zarar görenler tarafından açılan tam yargı davaları ve kamu hizmetlerinin yürütülmesi için yapılan idarî sözleşmelerden kaynaklanan (tahkime tâbi olmayan uyuşmazlıklara ilişkin) davaların görüldüğü yargı koludur.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

İdarî yargı kolunda görevli olan mahkemeler üç derece ayrılmıştır:

- İlk derece *idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri*
- İkinci derece *bölge idare mahkemeleri*
- İdarî yargının en üst yargı merci olan *Danıştay*

Bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri, bölgelerin coğrafi durumları ve iş hacmi göz önünde tutularak Adalet Bakanlığı tarafından kurulur ve yargı çevreleri tespit olunur. Bu mahkemelerin kaldırılmasına veya yargı çevrelerinin değiştirilmesine ise, ilgili bakanlıkların önerisi üzerine Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından karar verilir. Aynı yargı çevresinde birden fazla idare veya vergi mahkemesinin faaliyet gösterdiği hâllerde, özel kanunlarda başkaca hüküm bulunmadığı takdirde, uzmanlaşmanın sağlanması amacıyla, gelen işlerin yoğunluğu ve niteliği dikkate alınarak, mahkemeler arasındaki iş bölümü, Hakimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenebilir.

İlk Derece Mahkemeleri

İdarî yargı kolundaki ilk derece mahkemeleri idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleridir.

İdare mahkemeleri, başka bir yargı merciine bırakılmayan iptal davalarını, tam yargı davalarını, tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan idarî sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davaları çözmekle görevli mahkemelerdir.

Vergi mahkemeleri , genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davaları çözmekle görevli ilk derece mahkemeleridir.

İdare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri bir başkan ile yeteri kadar üyeden oluşur. Kurul halinde karar verilmesi gereken dava ve işlerde, mahkeme kurulu başkan ile iki üyeden oluşur.
Kanunda öngörülen parasal sınırın altındaki iptal ve tam yargı davaları ile vergi davalarında tek hâkimle karar verilebilir.

Bölge İdare Mahkemeleri

Bölge İdare mahkemeleri, ikinci derece idare mahkemeleri olup, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu gözönünde tutularak Adalet Bakanlığınca kurulur ve yargı çevreleri tespit olunur. Bölge idare mahkemelerinin kaldırılmasına veya yargı çevrelerinin değiştirilmesine, Adalet Bakanlığının önerisi üzerine, İçişleri, Maliye Bakanlıkları ile Gümrük Bakanlığının görüşleri alınarak, Hakimler ve Savcılar Kurulu karar verir.

Bölge idare mahkemesi dairelerinin görevleri şunlardır:

- İlk derece idare veya vergi mahkemelerince verilen ve istinaf yolu açık olan nihai kararlara karşı yapılan istinaf başvurularını inceleyerek karara bağlamak.
- İlk derece mahkemelerince yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlara karşı yapılan itirazları inceleyerek karara bağlamak.
- Yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını çözmek.
- Yargı çevresi içinde bulunan yetkili ilk derece mahkemesinin bir davaya bakmasına fiili veya hukuki bir engel çıktığı veya iki mahkemenin yargı çevresi sınırlarında tereddüt edildiği veya iki mahkemenin de aynı davaya bakmaya yetkili olduklarına karar verdikleri hâllerde, o davanın bölge idare mahkemesi yargı çevresi içinde bulunan başka bir mahkemeye nakline veya yetkili mahkemenin tayinine karar vermek

Danıştay

Danıştay, kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme (temyiz) merci olup, kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.
Danıştay'ın karar organları daireler, Danıştay Genel Kurulu, İdarî İşler Kurulu, İdarî Dava Daireleri Kurulu, Vergi Dava Daireleri Kurulu, İçtihatları Birleştirme Kurulu, Başkanlar Kurulu, Başkanlık Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu ve Disiplin Kuruludur.Danıştay, kamu hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin imtiyaz sözleşmeleri hakkında görüş bildirmek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla da görevlidir . Buna göre, Danıştay hem temyiz merci olarak görev yapar hem de Anayasa ve kanunlarda öngörülen hallerde ilk derece mahkemesi sıfatıyla kendisine verilen dava ve işlere bakmak, görüş bildirmek ve karar vermekle yükümlüdür.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir

Danıştay, dokuzu *dava,* biri *idarî daire* olmak üzere on *daireden* oluşur . Bölge idare mahkemelerinin verdikleri nihai kararların ve ilk derece mahkemesi olarak Danıştay'da görülen davalarla ilgili nihai kararların temyiz incelemesi *Danıştay Dava Daireleri* tarafından yapılır.*İçtihatları Birleştirme Kurulu,* dava dairelerinin veya idarî ve vergi dava daireleri genel kurullarının kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında uyuşmazlık (çelişki) bulunması ya da birleştirilmiş içtihatların değiştirilmesi gerektiğinde, içtihadın birleştirilmesi veya değiştirilmesi hakkında karar vermekle görevlidir.

ANAYASA YARGISI

Anayasa yargısında görevli mahkeme Anayasa Mahkemesidir. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu, hem Anayasa'da hem de 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usûlleri Hakkında Kanun'da düzenlenmiştir. Anayasa Mahkemesi on beş üyeden oluşur.Anayasa Mahkemesi üyeleri on iki yıl için seçilirler. Bir kişi ikinci kez Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Üyeler altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesinin Görev ve Yetkileri
Anayasa'ya Uygunluk Denetimi

- **Soyut norm denetimi**: Anayasa Mahkemesi kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün veya bunların belirli madde veya hükümlerinin şekil ve esas bakımından, Anayasa değişikliklerinin ise sadece şekil açısından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla açılan iptal davalarına bakmakla görevlidir. Ancak, olağanüstü hallerde ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılamaz. Soyut norm denetiminde Anayasa'da öngörülen belirli kişiler tarafından doğrudan Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açılması söz konusudur. Buna göre, Anayasa Mahkemesi'nde doğrudan iptal davası açma hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir . Doğrudan iptal davası açma hakkı, iptali istenen normun Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altmış gün içinde kullanılmalıdır.

- **Somut norm denetimi**: Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 152. maddesine göre mahkemelerce itiraz yoluyla kendisine intikal ettirilen

işleri karara bağlamakla görevlidir. Somut norm denetimi, görülmekte olan (derdest) bir davada, davaya bakan mahkemenin, uygulanacak kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasını ciddî bulursa, itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurması ve Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakması suretiyle gerçekleşir. Anayasa Mahkemesi, itiraz başvurusunun kendisine ulaşmasından itibaren beş ay içinde kararını vermelidir. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır (AY m. 152). Ancak, mahkemenin nihai karar kesinleşinceye kadar Anayasa Mahkemesi tarafından karar verilirse, davaya bakan mahkeme bu karara uymak zorundadır.

- ***Bireysel başvuru****: Herkes, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Başvuruda* **bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır."**

Anayasa Mahkemesinin Diğer Görevleri

- Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcıvekilini, Hâkimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak
-
- Siyasi partilerin kapatılmasına ve devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davaları karara bağlamak

- Siyasi partilerin mal edinmeleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetlemek

- Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına, milletvekilliklerinin düşmesine ya da milletvekili olmayan bakanların dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verilmesi hâllerinde, Anayasa, kanun veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü hükümlerine aykırılık iddiasına dayanan iptal istemlerini karara bağlamak

- Mahkeme üyeleri arasından Anayasa Mahkemesi Başkanı ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini seçmek

Murat Yayınları Üretsiz Ekibi

Anayasa Mahkemesinin Çalışma Usûlü

Anayasa Mahkemesi, iki *Bölüm* ve *Genel Kurul* halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır
Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulda bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerde karara bağlanır.
Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Anayasa Mahkemesi, *Yüce Divan* sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler.
Anayasa Mahkemesi'nde açılan *iptal davalarında,* kural olarak *kanunların esas ve şekil bakımından*, *Anayasa değişikliklerinin ise şekil bakımından* Anayasa'ya uygun olup olmadığı denetlenir. Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı bakımından mümkün iken; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılamayacağı gibi daha sonra def 'i yoluyla da ileri sürülemez.

DİĞER YARGI KOLLARI

Mali yargı

Mali yargı kolunda görevli organ Sayıştay'dır. Sayıştay'ın hem **idari** hem de **yargısal** görevleri bulunmaktadır. Sayıştay, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını, Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve ayrıca sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamakla görevlidir. Mahalli idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması da Sayıştay tarafından gerçekleştirilir. Bununla beraber vergiler, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda Danıştay kararları esas alınır.

Denetim görevleri:

Kamu idarelerinin mali faaliyet, karar ve işlemlerini denetlemek ve sonuçları hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisine raporlar sunmak
Genel uygunluk bildirimini Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak
Kanunlarla verilen diğer inceleme, denetleme işlerini yapmak

Yargısal görevleri

Genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin; gelir, gider ve mallarına ilişkin hesap ve işlemlerinin kanunlara ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olup olmadığını denetlemek ve kamu zararına yol açan hususları kesin hükme bağlamak İlgililer, Sayıştay'ın kesin hükümlerine karşı, kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde karar düzeltme yoluna başvurabilirler.

Uyuşmazlık Yargısı

Farklı yargı kolları arasında ortaya çıkan yargı yolu uyuşmazlıklarını gidermek amacıyla teşkil edilen yargı kolu ise uyuşmazlık yargısıdır. Anayasa'ya göre, adlî ve idarî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmekle görevli ve yetkili yüksek yargı merci *Uyuşmazlık Mahkemesidir.*

Uyuşmazlık Mahkemesi bir başkan ile altı asıl, altı yedek üyeden kurulur . Uyuşmazlık Mahkemesinin başkanlığını, Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından görevlendireceği bir üye yapar. Mahkemenin Başkanı, Başkanvekili ve üyeleri dört yıl için seçilir. Görev süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Olumlu görev uyuşmazlığında, uyuşmazlık çıkarma talebinde bulunabilecek makam çeşitli ihtimallere göre belirlenir . Buna göre, reddedilen görevsizlik itirazı;

- Adlî yargı yararına ileri sürülmüş ise Cumhuriyet Başsavcısı,
- İdari yargı yararına ileri sürülmüş ise Danıştay Başsavcısı uyuşmazlık çıkarmaya yetkili makamdır.

Olumsuz görev uyuşmazlığı ise adlî veya idarî yargı mercilerinin tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması ile ortaya çıkar. Olumsuz görev uyuşmazlığının giderilmesi talebi, ancak davanın taraflarınca ileri sürülebilir.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekler

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ YARGISI

İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme, Türkiye'nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da imzaya açılmış; 3 Eylül 1953'de yürürlüğe giren Sözleşme, Türkiye tarafından 18 Mayıs 1954 tarihinde onaylanmıştır.Avrupa Konseyinin sözleşmeyi hazırlamaktaki aslî amacı, insan haklarını ve temel özgürlükleri korumak ve geliştirmektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sözleşmenin tarafı olan devletlerin sözleşmeye uymalarını sağlamak amacıyla görev yapan bir mahkemedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sözleşmeci devletlerin sayısına eşit sayıda hâkimden oluşmaktadır . Hâkimler, her bir sözleşmeci devlet için, o devlet tarafından gösterilen üç aday arasından Avrupa Parlamenterler Meclisi tarafından seçilir. Mahkemede görev alan hâkimler mahkemeye geldikleri devlet adına değil, kendi adlarına katılırlar. Altı yıl görev yapmak üzere seçilen hâkimler, daha sonra tekrar mahkeme üyeliğine seçilebilirler. Hâkimlerin görev süresi yetmiş yaşında sona erer.

Avrupa İnsan hakları mahkemesinin organları şunlardır:

- Genel Kurul
- Komite
- Daire
- Büyük Daire

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru ve İnceleme

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Eki Protokollerin sözleşmeci devletlerden biri tarafından ihlal edilmesi nedeniyle zarar gören gerçek kişiler, hükümet dışı kuruluşlar ve kişi grupları, Mahkemeye başvuruda bulunabilirler. Kişilerin mahkemeye başvuru yapabilmeleri için iç hukuk yollarını tüketmiş olmaları gerekmektedir. Buna göre, iç hukuk yollarının tüketilmesi ve kesin bir karara ulaşılmasından itibaren altı ay içinde başvuru yapılmalıdır.

Mahkemenin yargılama (resmî) dilleri İngilizce ve Fransızca olmasına rağmen, kişiler başvurularını sözleşmeci devletlerin dillerinden herhangi biri ile yapabilirler.Mahkeme kendisine yapılan başvuruyu kabul edilebilir bulursa, öncelikle başvuruda bulunan taraf ile şikâyet olunan devlet arasında, insan haklarına saygı esasından hareketle, *dostane çözüm sürecinin* başlatılmasına ve yürütülmesine yardımcı olur. Dostane çözüm süreci başarıyla sonuçlanırsa, Mahkeme varılan çözümle sınırlı, kısa açıklama içeren bir karar vererek başvuruyu kayıttan düşürür.

Dostane çözüme varılamazsa, başvurunun esası hakkında inceleme yapılır. Mahkeme, başvuru hakkındaki incelemesini, kural olarak dosya üzerinden (duruşmasız) yürütür. Bununla beraber, duruşma yapılmasına karar verilen hallerde duruşmalar herkese açıktır.Mahkeme, gerektiğinde hakkaniyete uygun bir tazminata hükmederek, başvuruda bulunan tarafın zararlarının giderilmesine hükmedebilir.

Sözleşmeci devletler, taraf oldukları davalarda Mahkemenin kesinleşmiş kararlarına uymayı taahhüt ederler. Mahkemenin kesinleşmiş kararı, kararın uygulanmasını denetleyecek olan Bakanlar Komitesine gönderilir . Bakanlar Komitesi sözleşmeci devletlerden, mahkeme kararının yerine getirilip getirilmediği konusunda bilgi isteme yetkisine sahiptir.

Murat Yayınları Ücretsiz Ekidir